

Faruk Duman

SUS BARBATUS!

zeki z kırmızı

2010-2022

©

Sunuş

Okuyacağınız yazı için zorunlu birkaç uyarım olacak.

Ayraç içi sarı boyalı sözcükler Türkçe duyarlığımın geçici sonucudur. Çalışmanın son biçiminde yer almayacaklar. Kullandığım kimi sözcüklerin eski kullanımda ya da yabancı dilde karşılığını kolaylık olsun diye gösterdim, kimi sözcükler de kendi geçici önerilerimdir, eleştiriye ve değiştirilmeye açık olarak.

*Web sitemin (www.okumaninsonunayolculuk.com) ana sayfasında **Sözcükleri Okumak** bağlantısı altına kendi kişisel sözlüğümü koyuyorum. Yazılarımda kullandığım Türkçe karşılıklar oradan ayrıca görülebilir.*

*

*Bu çalışma, yazar Faruk Duman, başyapıtı (şimdilik) **Sus Barbatus!**, romanımız ve genelde roman üzerine, buradaki düzenleniş biçimine göre taslak niteliğini koruyor olsa da aslında tezleri, yargıları ve önermeleriyle kitap oylumunda bir içeriği kesinleşmiş sayılabilir. Bunun için ayıklanacak ve bireşimlenecek içerikler ortaya çıktı. Olası yayımlanma biçimine göre ayrıca düzenlenebilecektir. Yani buradaki son biçimi değildir.*

*

Olağan durumlarda EK'ler yazı sonunda yer alır. Burada bütünlüğü bozacak biçimde başta verilmesinin nedeni,

üç EK'in geçmiş yıllarda Faruk Duman okumalarımaya ilişkin kısa düşüncelerimi içermesi, aradan geçen yıllardan sonra yazarımız hakkında düşüncemdeki değişimin ve evrimin baştan gözlenebilmesi ve kendi açımdan özeleştiri anlamına gelmesidir. Buna karşın en başından beri Duman hakkında çok da yanılmadığımı, kendimle çelişmediğimi söylemem yerinde olacaktır. Yaşayan en önemli yazarlarımızdan biridir Faruk Duman.

*

Yazarımız genç ve yaratıcısının doruğunda olduğuna göre ne yazacakları ne de bu yazı bitmiş sayılabilir. Dileyelim sürsün gitsin, yazsın ve biz de okuyarak katılalım yazı uğraşına.

*

İlgi duyan okurlar sitedeki e-posta hesabım üzerinden benimle bağlantı kurabilirler.

Kitaplaşma olasılığı ya da dergilerde yayımlanabilecek bölümleri nedeniyle **E-Kitap 31: Faruk Duman** çalışmamı kendi web sitemde tadımlık olarak sunuyorum. Bu olmazsa kısa bir süre sonra tümü kişisel sitemde yayımlanacaktır.

zeki Z kırmızı

İçindekiler

Sunuş

I. Bölüm, 5

- *EK 1. Kırk, 6*
- *EK 2. Sencer ile Yusufçuk, 8*
- *EK 3. Baykuş Virane Sever, 10*

II. Bölüm, 13

Sus Barbatus! 1, 2 ve Roman Üzerine 1, 14

Giriş ve Yöntem, 17

I. Dil Oyunları, 19

II. Anlatının Eytışimi, 24

III. Kaynakların Eytışimi, 29

IV. Varlığın Eytışimi: Soluyan Varlık, 44

V. Anlatmalar Eytışimi: Biçim Biçime İçerik, 49

VI. Zamanın ve Uzamın Gelgiti: Tarihsel Eytışim, 66

VII. Zamanın Denzinde Yüzen Oyuncu: İnsan, 75

VIII. Olanı Anlamak: Olumsuzlamanın Olumsuzlaması, 83

IX. Sonuç 1: Bir Yorum, 92

III. Bölüm, 103

Sus Barbatus! 3 ve Roman Üzerine 2, 104

Yeniden Yöntem Üzerine, 104

I. Saptamalar, 107

II. Kesişimler, 118

1. Biçim Katmanları, 118
2. Uzam-Zaman Katmanları, 119
3. Varoluş Katmanları, 124
4. Gerçeklik Katmanları, 127
5. İçerik Katmanları, 130
6. Anlatıcı Katmanları, 135
7. Dolayımılama Katmanları, 136
8. Anlatım Katmanları, 137
9. Olayörgüsü Katmanları, 141
10. Kişi Katmanları, 147

III. Sonuç 2, 154

Kaynaklar, 156

TADİMLİK

EK 1

Kırk¹

Alınmadık ödül bırakmayan Duman, yanılmıyorsam bu kitabıyla da bir ödül almıştı. Kapakta bilgi yok. Ama okuduğum ilk basımdı.

Geçen yılmiş, sanırım son yapıtını (**Sencer ile Yusufçuk**, 2009) okumuştum en son. Başka bir Faruk Duman yapıtı okudum mu anımsayamıyorum, geriye doğru bir tarama yapmam gerek.

Kendi özgün nakışını kurgusal olarak yineleyen, geliştiren ustalıklı nakkaşlığını bir kenara koyarsak, genç yazardan ne almalı, anlamalıyız?

Okurken anlayışına (**zekâ**)², dil becerisine hayranlıkla takılmasına takılıyorum ama diliyle büyülenmiş biçimde kapağını kapadığımda kitabın, *peki sonra*, derken yakalıyorum kendimi. Hemen hemen son yılların dikkati çeken Türk yazını ardçağcı (**postmodernist**) olmasa da buna yatkın, eğilimli bir yazın. Kiminde belirgin, bilinçli, çoğunda belli belirsiz, bilinçsiz, yarı bilinçle kendini gösteriyor durum hemence.

Bu gerçekte kendini çizen, kendini nakışlayan bir yazı(n)... Kendinden (ben) güzel, hoş nesnelere yapmak, kurmak... Böyle olunca, beceri ve cambazlık öne çıkıyor ve ben bunu çok da kötü buluyor, kınıyor değilim. Dil, kısa yazın geçmişimizde çok yoksandı, küçümsendi, değersiz tutuldu. Dil derken demek istediğim anlatmanın biçimleridir. Dille aynalanmaya, aynalı oyunlara neden sıcak bakmayayım? Üstelik arkamızda Sait Faik'ten Yaşar Kemal'e az ama büyük örnekler varken...

Ama sanırım benim için bir eşik var. Çünkü bu eşikten sonra başka bir ölçüt mü kullanıyorum nedir, dayanıklılığım azalıyor. Bu tür metinleri hemen alıp bir başka ulama, bana iliklerime değin aldatıldığımı duyumsatan yanıl(t)malar alanına koyuyorum. Belki yanıtılmakta yanılıyorum. (Umarım.)

Haksızlık etmeyeceğim elbette. Faruk Duman'ın önemli bir yazar olduğunu, olabileceğini kestirmek hiç zor değil.

Kırklara karışılan, cinlerin yaşamlarımıza orasından burasından bulaştığı, bir ayağımız sıkı toprağa basarken diğer ayağımızla batağa saplandığımız, dünyanın tüm nesnelere varlıkla yokluk arasında tahterevalliy oynadığı, yakınsar büyüteç (**mercek**) altında kimi zaman buranın öne çıkıp gölgeleri gerilere kaçırdığı, kimi zaman da gölgelerin, düşlerin iyiden öne gelip gerçeği bozgunlara uğrattığı bu sallantılı, gitgelli, burda/ordalı evren biz külyutmaz (!) okurlar için yeni olmasa da, bir çeşni, değişiklik sayılabilir. Öte yandan bu dilde kaçak güreş, yazara tükenmez bir olanak da sağlıyor. Yıpranmış, artık ayrımsanmaz imgeler, bu belirsiz uzam/zaman aralıklarında saldıkları özel koku, titreşim ve renkle keskinleştiriyor algının kök katmanlarını ve sinirsel duyarcalarını.

Öte yandan toplumsal göndermeleri çıkarılamayacak denli diplere gömülü değil Duman'ın ve biz, arada birden, yaşadığımızın içinde buluyoruz kendimizi boylu boyunca. Bunu söylerken özellikle etkisi karayergisine (**ironi**) bağlı birinci metni (**Geçiş**) düşünüyorum.

Yani *12 Eylül* (devleti, demir) copunu kanırtarak, kanatarak sokmuştur halkının kışına. 'Netekim', paşa ve albayım (papağanı) Latin Amerikalı yazarlara parmak ısırtacak bir perdeden (*oktav*) tınlamaya başlar yapıtın sonlarına doğru.

Hepimiz ırzına geçilmişliğimizle perişan, yaralı bereli dünyada birer sığıntı gibiyken...

¹ Bu yazı 2010 yılında yazılmış, 2021'de gözden geçirilmiştir.

² Sarı boyalı ayraç içleri geçici olup kullanılan Türkçe sözcüğün eski kullanımında karşılığını göstermektedir.

Kuşların dilini çözen Süleyman.

İnsanın dilini gören, ermiş...

Görmese mi iyiydi acaba?

Faruk Duman bunu soruyor: İnsan düşle gerçeği nasıl ayırt etsin?

Kim kimi anladı da duydu da gördü?

Sahibiyle kuşu izleği bana **Robinson Crusoe**'yu (Daniel Defoe), **Immanuel Kant**'ı (Thomas Bernhard) anımsattı nedense. Acaba Julian Barnes'ın **Flaubert'in Papağanı**'nda da kuş var mıydı ve ne yapıyordu?

TADIMLIK

EK 2

Sencer ile Yusufçuk³

NOT: Aşağıdaki kısa yazı üç yazarı (Cemil Kavukçu: **Tasmalı Güvercin**, 2009; Murat Yalçın: **Kesik Hava**, 2009; Faruk Duman: **Sencer ile Yusufçuk**, 2009), üç öykü kitabıyla yazınımız genelinde ve buluşan özellikleriyle değerlendiriyor kendince. Bu nedenle bir Faruk Duman üzerine çalışma sayılmaz, ona ilişkin kimi geçici yargılar içeriyor olsa da.

2009'da yayınlanmış bu üç öykü kitabına kısa ve topluca bakmak istiyorum. Her biri üzerlerinde ayrı ayrı durulmayı gerektiriyor olsa da... Bunların içerisinde Cemil Kavukçu'yu ayırabilmek isterdim, ama tersine hem kendi çizgisinin gerisinde Kavukçu hem de Yalçın ve Duman'ın. Nedeni, Kavukçu'nun kendi yetkinliğiyle yetinmesi, özgünlüğünü bir silaha dönüştürmesi.

Şu bir gerçek ki, okuduğum yazar ve yeni kitaplarında, onları buluşturan ortak payda özgün paydan fazla. Bunu üzücü buluyorum. Bu ortak payda, daha çok dil oyunlarına, anlatım uygulamalarına, *sinthom*'lara (Zizek, 2003) aşırı yüklenmekle ilgili. İmge, yazınımızda öyle yıpratılmış, yozlaştırılmış ki, zaten imge hazinemiz kısırdı oldukça, yazarlarımız yeni imge arayışlarını (?) bir yana koyup imgeyi bulandırmak, biçimsizleştirmek (**amorflaştırmak**) eğilimlerine hız verdiler. Usta okur, bu çocukluğu bir yere değin anlayışla, hoş görüyle karşılar. Bu, imgenin düzlükten eğriliğe, eğrilikten alegoriye (göstergenin ya da imgenin kendini yadsıması) kayışıyla da ilgilidir.

Tüm bunların nedeni açık, düz anlatmanın yılgısıdır (**risk**). Baskı dönemlerinde, belirsizliğin, güvensizliğin yoğun olduğu dönemlerde, sanatçıda genellikle bilinçsiz olarak bu kaymalar olur. Bu her zaman olumsuz bir sonuç da doğurmaz. Yüksek dil verimleri çıkabilir ortaya.

Cemil Kavukçu'nun sorunu, 'ustalık' sorunu. Ustalaştığını, okurun yapıtını kanıksadığını ve onunla yetinebileceğini düşünmemeliydi. Artık kendisidir sürdürdüğü tezgâha. Herkesin aradığını o bir kez bulmuştur işte. Bir yazara da bir imge, bir uygulayım (*teknik*) yeter de artar bile. Evet, çok da yabana atılacak bir düşünce değildir bu. Kavukçu'da tartıştığım şey, (o tek) imgesinin bir ya da birkaç yazarı taşıyacak 'sikle' te olup olmadığı... Bence henüz o güçte, yani onun zamanını ve çatışkılarını (*dram*) taşıyacak güçte bir imgeyi olgunlaştıramadı. Yapıtının etkisinin de bu hamlıktan geldiğini düşünüyorum şimdilik. Ağır, oturaklı *makamlardan* (*tonalite*) söylemiyordu şarkısını. Kulaklarımız alışık olmadığı ya da çok az dinlediği bu *makamla* yenilenmişti. Umut böyle doğar.

Eski çalışmalarından düşmüş, kalmış öyküler (gecikmiş) de barındıran **Tasmalı Güvercin** iki yargıya götürdü beni. Biri, Cemil Kavukçu öykü yazmalı. İkincisi ise, kendi öyküsünü aşmalı. Yoksa öykümüzün birkaç yüzakından biri Kavukçu'ya yazık olacak, bize de kuşkusuz.

Öte yandan, öykü yazarlarımızda ardçağcılığın (**postmodernizm**) doğrudan, dolaylı etkilerini artık görmemek ya da bunda direnmek anlamsız. Yazar (anlatıcı) öyküsünün içinde, bir zayıflık (**zaaf**), kusur gibi dolanır. Artık metin aktarımları, alıntlarıyla yetinmez, bir biçemi yansılar, biçemlerden bir kesyapıştır (**kola**) bile yapar. İkelik uygulama ve tutarlılıkları çok da gözetilmez. Yazı, yalnızca sınırsız bir

³ Bu yazı 2010 yılında yazılmış, 2021'de gözden geçirilmiştir.

deneme alanıdır. Borcu kendinedir. Murat Yalçın'ın **Kesik Hava**'sı bir örneğidir bunun. Hemen her öykü başka bir şeyi dener. Uсталık, yazı ustalığı su götürmez. Bu da yazarlarımızı buluşçuluğa, bunu takınaklaştırmaya götürüyor anladığım kadarıyla. Üç örnekte de özgünlük saplantı düzeyinde. Kendi başına değer taşır olmuş.

Genel olarak yıpranmışlıktan, aşınmış, kanıksanmış olan yazı geleneğimizden fena halde öç alınırcasına yazılıyor. Füzûzan'ın dingin ve bir o denli yeni anlatımı için daha kaç fırın ekmek yenmesi gerek acaba? Nezihe Meriç gibisi gelir mi bir daha?

Ama gülmedeki (**mizah**) incelmışliğin, karayergiye oldukça yaklaşmış anlatıcı anlayışının hakkını vermeli. Bu da ortak özelliklerden biri... Murat Yalçın'da belirgin, Faruk Duman'da ise küçümsen(e)mez...

Türkçe konusunda duyarlık düzeyi, ortalamanın altında, tıpkı şiirimizde olduğu gibi... Şiir daha da kötü... Burada dil etkilerinden (efekt) söz etmiyorum. Dille amaçlanmış etkiler oluşturmada üç yazar da birbirinden geride kalmıyorlar. Ama aynı şey değil. Dilimizi ilerletmiş değil bu kitaplar. Anlatımızı (Duman) ilerlettikleri söylenebilir.

Dil oyunlarında diğerleri Murat Yalçın'ın eline su dökemez sanırım. Yazma kaygıları başka, ondan olabilir.

İzleksel (içerik) açıdan boş gevezeliğe düşüyorlar birçok yazın ürünümüz gibi bu kitaplar da. Kaçkınlık içeriği imliyor, güdümlüyor. Kendi içine düşen ışıktan olsa olsa gece çıkar (Karasu'nun **Gece**'si). Çünkü dil sorunudur gece. Gece dildir gerçekte.

Uzatmayacağım. Biliyorum, bu öykü kitapları belki 2009'un en iyilerinden... Olsun, ben onların gündeminden bakmam, bakmam ya da şimdilik direniyorum diyelim.

EK 3

Baykuş Virane Sever⁴

Aslında okuma sırası bekleyen ve epeyce bekleyecek gibi görünen yeni bir kitabı (roman) daha var Duman'ın: **Köpekler İçin Gece Müziği** (2014). İki kitabı birlikte değerlendirmek işime gelirdi gelmesine...

Hakkında önceki, kısa bir notumda '*anlatımımızı ilerlettiğini*' belirtmişim. Bunu o zaman inanarak söylediğimi düşünüyorum. Zaman içinde yanılmadığımı da gördüm. Öykümüzde Faruk Duman, Cemil Kavukçu'nun yanında usta olarak yerini alıyor. 1974 doğumlu... Metinlerle, metinlerin içinde yaşayan, çalışan biri...

Bu öykülerin yıl içerisinde haklı olarak epeyce yankılandığını söylemeliyim. Değeri görülen, hakkı verilen Faruk Duman, yazısını belli izleklere bağlayan takınaklı biri gibi dilini izleğine göre biçimleyerek kabarık bir dil yüzeyi (*topoğrafya*) yaratan, hatta düşsel bir dünya tasarımı içinde kendini yeniden oradaki, o zamandaki *ben* olarak konuşturdu, uğultulu, kışkırtıcı, neredeyse fiziksel etkiler yaratan yazısıyla, dünyanın büyüsunü açığa çıkaran bir yazarımız. Başka bir boyutta İrfan Yalçın yapıyor bunu.

Arkasında 2000 Sait Faik Hikâye (**Av Dönüşleri**), 2004 Haldun Taner (**Keder Atlısı**), 2010 Yunus Nadi Roman (**İncir Tarihi**), 2010 Memet Fuat Deneme (**Adasız Deniz**) ödülleri olan yazarın 2010 sonrası yapıtlarıyla da aldığı ödüller var. Dünya Kitap, vb. Demek her yazdığı olay, aşağı yukarı... Birbirleriyle sıkı örgülü **Baykuş Virane Sever** öykülerinin başına Yunus'tan bir alıntı koymuş: *El kuşu elden ele, gül kuşu gülden güle/Baykuş virane sever, şahinler pervaz ile*. Yunus'a sıkça döndüğünü, geleneksel anlatımları üretimlerinde göz önünde tuttuğunu kendisi belirtiyor söyleşilerinde. Benim Duman'ın bildirimlerinden çıkardığım ilk sonuç, yazmayı işlenmiş, canlı bir dil kervanına katılmak olarak gördüğü. Hoşuma özellikle giden yanı ise, Türkçe'nin kendisinden önceki bin bir biçimi, donuyla (anlatımı demek daha doğru olurdu belki) yüzleşmiş, buluşmuş ve de altını çizerek belirteyim, ayırışmış olduğu. Buluşmadan ayrılamazsın ama. Dilin yelpaze gibi açılarak ya da sarmallanarak dolup dolup boşalması, öte-beri arasında dolayım lanıp imalanması, ekimizin (*kültür*) hödükleştiğini, kütleştiğini sandığımız dip yaşantılarını yeniden kımıldatacak kerte ayaklandırmayı, buradaki herkesin ince bir yerine dokunması gerçekten özgün bir bireşimi (*sentez*) ve yordamı imliyor. Geçmişin basamaklandırılmış (*hiyerarşi*) tüm anlatıları, dilsel erk (*iktidar*) özdeşleştirmeleri yerlerinden ediliyor, kağıtlar yeniden karılıyor, büyük abece imiyle (*harf*) başlatılan anlatılar küçük imle başlayan çekinik, ürkek, susgun, yenilgin anlatılarla geçişiyor, anlatı öğeleri arasında bir eşitler ilişkisi, aslında curnatası çıkıyor ortalık yere. Bu yazı gerçekten bedenimizde değdiği yeri buz değmiş gibi etkiliyor. Soğuk, acı, uyuşma, yanma... Yani dediğim şu: Dilin(in) fiziksel bir etkisi var.

Bunun altında ne yatar diye düşünmeden edemiyor insan. Benim yanlışlanabilir yanımda şu: İmge siyaseti ya da yeniden siyasallaştırılmış imge. İmgesiyle oturup tartışmamış, söyleşmemiş sanatçı olmaz zaten. Yani olmamalı. Ama yaygın örnek *miş gibi*. İmgesiyle güreşmemiş, güreşir gibi yapmış, kazıyınca altından insanı çürüten (diyorum bakın) bir uzlaşma çıkan yapma sanatçı (!) tutumuna diyecek bir şeyim, ayıracak zamanım da yok, *velev* ki böylesi bir tutumu sergilemek istemiş

⁴ Bu yazı 2014 yılında yazılmış, 2021 yılında gözden geçirilmiştir.

olayım. İmgenin dolusuna sırtını dayamışlar hele uzak dursunlar. Boşuna gözünü dikmişlerle işim. Duman imgenin dolusunu boşlamıyor, boşunu karartmıyor, doluyu boşa, boşu doluya alıp imgelemine tazeliyor, yeniden anımsamamızı, dolayısıyla yeniden unutmamızı sağlıyor ve bir kezlik eylem(cik) yaratıyor. Tetikliyor okurunu. Genel her yargının varlıklar katında belli bir karşılığı olmalı elbette. Somutluk gerekiyor, koşul. (Zaman da...)

Eğer bir öykü hem kendisi olarak okunup hem de oradasızlığına söz (**vaad**) veriyorsa, burayı gösterip başka yere taşıyorsa ve tüm bunları yaparken bir yerdenlik ve bir zamandanlık konusunda tarihin çalkantıları içre güvence arayışlarımızı diri ve açık, -e **yönelik** tutuyorsa, güzelduyusal (**estetiksel**) işlev, yani yokülke (**ütopya**) gerçekleşiyor demektir.

Dediğim olanakçıl ya da olumsal imge daha en başta yerleşik/göçmen karşıtlığından el alıp anlatıcı kipinde yankılanıyor. Anlatıcı ben, anlatının beni ve yazarın beniyle metnin gövdesi boyunca gelgitli. Metin okur usunu benler arasında dolandırıp duruyor. Bana kalırsa dördüncü ben olarak kendi katılıyor kitapların sayfaları arasına. Çünkü bu benlerin geçişliliği ve karmaşası (**kaos**) anlatıyı ortaklaştırıyor (**anonimleşme**). Herhangi birini duraylaştıramamak, birinden ötekine **ozmotik** geçiş, kitap berisindeki benin de oyuna katılması benlerarası, hatta benler ötesi, bizcil bir hora havası estiriyor. İzlekten, özdeşleşmeden değil, daha derin, kökensel bağlantılardan, dilin sesleminden, biçimlenmesinden, gırtlaktan, bedenden, bedeninin dünyayı yanıtlama, yankılama biçiminden geliyor, buralılık, buradanlık.

Duman'ın yaptığı seviliyor ama çözümlenmesi kolayca yapılamıyor. Nedeni sırtındaki, uzam ve zamanda gerilere, ötelere savrulan o koca dağ. Dağ suyunu, selini, ışığını, ateşini veriyor sanki. Birinin sesi, dağın, sanki tümümüzün sesi... Aracı. Biz de orada, öyleydik. Unutmuştuk, geride kalmıştı kaynağımız dağ, yaşamımızın biçimlenmesinde artık etkili, önemli değildi belki. Ama yazı aslında unutmadığımızı, aslı anımsatıyor. Önemliymiş, oymuşuz, oradanmışız, *ben* dağa borçluymuş, dağdan (kardan, fırtınadan, büyük yoksunluklardan, vb.) gelirmişiz meğer.

Asal, kurucu imgelere yine daha ilk sayfadan ikinci örneğim de hısımlık adlandırmaları. Neredeyse insanbilimsel (**antropolojik**) bir kaygı ve ısrardan söz ediyorum. Böylece toplum yazının (*metin*) bağrında yeniden açılıyor, hısımlık haritası masa üzerine seriliyor ve karanlıkta kalan enlem boylamlar, yeni bulunmuş (**keşif**) coğrafyaları, gelenekler (*ritüel*), beliriş, gerçekleşme biçimleri insanbilimsel anıştırmalarla yitirileni geri getirmeye bağlanıyor. Ancak imge dili insanbilimini, kuru saptayımlar, betimlemeler, gözlemler olmaktan öteye taşıyabilir. Bağlamlara bilim demediğimiz sürece sorunsuzdur girişim. *Ben*, Cemal dayı, Teyzem, Burhan, eriyen gelin, amcam, vb. eski hısımlıktan yeni dünya sızdırma çabasının rastgele uğrakları...

Faruk Duman'da yorumlu imge dökümü (**envanter**) yapmayı çok isterdim. Onun hakkında yapıtlarını yeniden gözden geçirip uzun uzun anlamaya çalışmayı... Belki ileride. (Bir ileri olacaksa.) Böyle özet bir toplu değerlendirmeyi M. Sadık Arslankara rastlantı bu ya *Cumhuriyet Kitap Ekinde* (22 Ocak 2015, s.1301) köşesinde yapmış. Faruk Duman'ın yazı serüvenini üç evreli yorumlamış, özellikle de 2012 sonrasını (**Ve Bir Pars Hüzünle Kaybolur**, 2012) altını çizerek imliyor.

Birkaç tümce daha... Hısımlık okur hısımlığı olarak da imgeleniyor ayrıca. Çocuğun dünyasına, örneğin Cemal dayı üzerinden akan **İnci** (Steinbeck, 1947). Varsıl (**zengin**), uğultulu, özgün bir kovan (bal)-öykü olarak kımıldanıyor önümüzde (**Kayıp İnci**). Bu uğultunun bir başka kaynağı da öykü uzamlarının dinamiği... Yerleşik, süren, kanıksanmış uzamlar değil bunlar, demiryolu istasyonu, orman, kar tutmuş bayır, kurtların indiği yer gibi aralıkların, geçişliliğin, geçiciliğin yerleri, uzamları. İki uçlu uzamlar, kuşkusuz zamanı da iki uca iterek, gergin, uygun eylemin

ortalanmasını sağlıyor. Çocuğun algısı (bilinci), okurun algısıyla yer yer örtüşüp çokça ayrışıp hatta saparak sanırım Zizekvari bir oynaklığa, yerinden edilmişliğe, ornatmaya, en azından çiftgörüye (*paralaks*) yol açıyor. Belki bir kitaba da duvarda asılı resme bakar gibi bakmalıyız. Her bakış ayrıdır.

Arkasız, önsüz, yansız, üstsüz altsız dil; burgaçlı, devingen bir arkadalık, öndelik, yandalık, üst ya da alttalık duygusu yaşatıyor. Anlatmanın dili bir anlatmama, yarımcalık, kesinti dili oluyor. Dilin arkası düşe dalıp, takılıyor. Yaşamın boşluğu yazının boşluğunda yankılanıyor. Bu kesilmelerin, kırılmaların, bu anların (yarım kalmışlığın) gerçekten karabasanlı, hüzünlü etkisi var. Hüzün dökülüp dağılanın, yitenin mi, yine de bilip sür(dür)menin mi içinde söylemek zor.

En iyisi burada kesmek.

TADIMLIK

TADİMLİK

Sus Barbatus!1, 2⁵ ve Roman Üzerine 1

Faruk Duman yıllardır izlediğim ve okurluğundan onur duyduğum bir yazar. 1974 doğumlu, yani içinde olduğumuz 2021 yılında 46-47 yaşında. Genç ama hemen hiç benzeri bulunmayan biçimde yüzlerce yıllık Türkçe anlatma ve yazma, yani söz sanatlarımızın gerçek anlamda biresimini (**sentez**) gerçekleştirmeyi başaracak uyanıklık, titizlik, özgüvenle dolu ve tam donatılı bir avuç öncümüzden sonuncusu.

Yıllar önce (2014), **Baykuş Virane Sever** (2013) adlı öyküleri için yazdığım kısa yazıyı kendi karmaşık kişisel web sayfamdan (www.okumaninsonunayolculuk.com) nasıl bulmuşsa bulmuş, kısa, incelikli ve anlamlı bir ileti yazmıştı bana. Ben de yanıtlamıştım onu. (Arasam bir yerlerde bulurum.) Ayrıca daha önce de iki yapıtı hakkında küçük yazılarım olmuştu. 2010'da hem **Kırk** (2008) romanı hem de **Sencer ile Yusufçuk** (2009) öykü kitabı için küçük saptamalar. Hakkında yazılarımı yukarıya alıyor, Faruk Duman dosyamı (belki ileride *E-Kitap*) oluşturmayı sürdürüyorum.⁶

Duman hakkında anlamlı, yeni bir şey yazmak zor. En başından beri yoğun ilgi çekti ve hakkında yazıldı. Hele **Sus Barbatus!1**'den sonra orada burada dendiği üzere neredeyse tartışma üstü (*kült*) bir yazar konumuna yerleşti. Dorukları tutan ve yeni güçlü akımların dizginlerini yazmadan satmaya elinde tutan yıldız (**star**) yazarlarımız bu yeni durumda çok zorlanmış olmalı. Yel bu kez karşıt yönden esmiş görünüyor. Aynaların sırları ya da yüzük taşlarının foyaları dökülüyor. Artık daha özgüvenle konuşan yazarımız ise beklemediği bir şeyle karşılaşmışlık tepki ya da görüntüsü içinde hiç değil. Olması gereken oluyor ve daha da olacak. Çünkü yalnızca kendinin ne yaptığını bilmekle kalmıyor, yaptıklarıyla buluşacak okurların neyi umduğunu, beklediğini de biliyor ve onların nabızlarına şerbet vermek, duygularını kaşımak türünden küçük çıkar oyunlarına hiç mi hiç yüz vermiyor (bana göre).

Hakkında çok yazılıyor daha da yazılacak. Eleştirmenler, yazarlar, yorumcular henüz şaşkınlıklarını atıp Faruk Duman yazınsal olgusunun üstesinden gelebilmiş değiller. Şimdilik yavaş yavaş yokluyorlar. Ama kavrayışın tümellenmesi oranında Duman yapıtının özel ve genel yeri bağlam içine daha sağlıklı yerleştirilecektir. Kuşkusuz süregiden yorum ve yaklaşımlar birer kavrama adımı olarak görülmeli. Kimse olmaması gereken yerinden kavramıyor, bir açıdan, izden yola çıkıp kendince özgün, önemli olan şeyi vurguluyor. Benim de yapacağım **Sus Barbatus!**u okumaya başladığım 2018'den bu yana Duman'ın yazı anlayışını üç kitabı üzerinden okumak. Tam da çok geciktiğim konusunda hayıflanırken **Sus Barbatus!2**'nin gelmesi bir bakıma yorumumu güçlendirecek olanağı da sağlamış oldu.

Daha birkaç gün önce **Kitap-lık Dergisi**'nin 213. sayısında (Ocak-Şubat 2021) Faruk Duman için açılmış dosyadaki söyleşi ve yazılara göz attım. Yazarla söyleşi de içerisinde öyle önemli, doğru gözlemler, saptamalar, yargılar söz konusu ki ben daha ne yazabilirim, diye duraladım. Oysa tüm o gözlemlerde ilk taslak okuma izlenim ve girişimlerinin, şimdilik bunları söylemekle yetineyim, havasının yeri, payı eksik değildi. Daha Duman hakkında yazılacaktı ve yazılmalıydı. Öyleyse Duman'ın iyi sayılabilecek bir okuru olarak benim söyleyeceklerim de bu bayrak yarışında yer alabilir.

Önce Faruk Duman'ın yazarlık geçmişini zamandizlinli (**kronolojik**) olarak yapıtıyla görelim. Meraklısı daha ayrıntılı olarak yukarıda adını verdiğim web sitemden görebilir:

⁵ Bölüm 2021 yılı Mart-Nisan ayında yazılmıştır.

⁶ Bu yazı yazdıka öyle uzadı ki yazı olmaktan çıkıp kitap oylumu kazandı. Dolayısıyla küçük bir kitap (*E-Kitap 31*) olarak düşünebiliriz. Dipçe, yazı bittikten sonra eklendi.-Zzk.

YIL	KİTAP ADI	TÜR	ÖDÜL
1997	Seslerde Başka Sesler	öykü	
1998			Orhan Kemal Öykü Ödülü
1999	Av Dönüşleri	öykü	
2000			Sait Faik Hikâye Armağanı (Av Dönüşleri)
2001	Nar Kitabı	öykü	
2003	Piri (Kayıp Denizler Üzerine Bir Anımsama)	öykü	
2004	Keder Atlısı	öykü	Haldun Taner Öykü Ödülü
2006	Kırk	roman	
2009	Sencer ile Yusufçuk	öykü	
2009	Jüpiter'in Eteği	çocuk	
2009	Gagalar, Patiler ve Başka Güzel Şeyler	çocuk	
2010	Kedi'çin Masallar	çocuk	
2010	İncir Tarihi	roman	Yunus Nadi Roman Ödülü
2010	Adasız Deniz	deneme	
2011	Cüce Prens	çocuk	
2012	Ve Bir Pars Hüzünle Kaybolur	roman	
2013	Kelile ve Dimne (Beydaba'dan)	çocuk	
2013	Baykuş Virane Sever	öykü	
2014	Köpekler İçin Gece Müziği	roman	
2015	Tom Sawyer'in Kitap Okuduğu Kulübe	deneme	Necati Cumalı Edebiyat Ödülü (Köpekler İçin Gece Müziği)
2017	Yazmalı Defter	deneme	
2018	Sus Barbatus!1	roman	
2019	Doğa Betiği	deneme	
2019	Zeytin Taneleri Birbirine Çarpıyor (Toplu Öyküler)	öykü	Orhan Kemal Roman Ödülü (Sus Barbatus!1)
2019	Kaptan Kanca'nın Bir macerası ve Diğer Öyküler	öykü	
2020	Sus Barbatus!2	roman	
2021	Sus Barbatus!3	roman	

Her ne denli **Kaptan Kanca'nın Bir Macerası ve Öbür Yeni Öyküler** (2019) araya sıkışmış olsa da iki cilt **Sus Barbatus**'lar üzerinden kimi tezler ileri sürecektir, bu kez becerebilirim kısa tutmaya çalışacağım yazımı.⁷

Önce Faruk Duman'da başka (**farklı**), ayrı olanın ne olduğunu saptamak gerekiyor. 'Yeni' sözcüğünden, niteminden (**sıfat**) yeterince huylu, huzursuz biri olarak soruyorum: *yeni* hava, *yeni* soluk ne? Onu öncekilerden, diğerlerinden ayıran şey nedir? Sonraki sorumuz: gerçekten öncesi olmayan bir yeni mi bu ve yenilik nerededir? İçerikte mi, yoksa içeriği pekiştirip katlayan dilsel biçimde mi? Bu biçimin, yapı çözümün kaynakları var mı? Bu kaynakların etkisi nasıl alınmış, biresimlenmiş? Yazarımızın dünyayla böylesi ilişkilene biçimini bir önermeye ulaması, önermesini tüm doğayı insanıyla sarıp sarmalayacak bir yüzey dokumasına (**topoloji**) dönüştürmesi, yazınsal bir dirimküre (**biyosfer**) ardına düşmesi, varoluşun hem rastlansal hem de kaçınılmaz ipuçlarını çöze düğümleye serimlemesi ve ağız düğümleri boyunca olayların akması, akmakla kalmayıp öykülenmesi, izi ayrıca sürülecek konular... Dil başlı başına bir davranışa (**gestus**) dönüşen yanıyla bir başka önemli konu. Dili buraya Yaşar Kemal'den beri taşımış bir başka yazarımız yok bana

⁷ Ama yine başaramayacağım. Bu dipçe yazı bittikten sonra eklendi.

kalırsa. Elbette geçmişte dilden sayısız anlatımlar (*ifade*) çıkarıldı. Ama dil bir canlı hayvan gibi devinmedi, davranmadı pek. Varlığı böyle yankılamadı ve varlıkta yankılanacak denli somutluk kazanmadı. Bunun üzerinde duracağım. Ayrıca 'serüven' kavramına, 'hikâye'leme aralarına (*antrakt*), çocuksu kimlik yapıcılarına, bunun özgün ortam ya da havalara (*atmosfer*) değinmeden olmaz. Dünyayı insanlama konusunu insanlık (*hümanizma*) bağlamında anlamak işime gelecek. Çünkü Duman'ın yaptığı yalnızca bir tür canlılık (*animizm*) değil. Gerçeklik kavramının bunca esnetildiği, algının çoklaştığı, gözün insan da içinde doğanın sayısız gözüne dönüştüğü bu akışkan (*plastik*) anlatıda her şey her şeyi kıpısından basmakta ve her şeyce de basılmaktadır. Yerleşik egemenlikler, hele insanınki yerle birdir. Geçersizleşir atıkları ikinci, üçüncü adımlarında kişiler. Bir an beliren, sivriyen özne dünyada öyle yankılanır, yanıtlanır ki büyüklüğü içinde küçülür, un ufak olur ve anlatılmak, anlatılmış olmak alır büyütür kişiyi. Tüm anlatıların kişisi olmak bu anlatının kişisi olmaya bağlanır. Üstelik kesin görünen yargılar çocuksu, geçicidirler, öyle sağlam da değillerdir pek. Yazar tümcesini 'öyle' koyuşunu arkalar. Sorgulamaya bırakmaz. Okura, *bu yargıyı şimdi böyle onayla, yoksa öykü bizim öykümüz olmayacak*, denir. Tüm yargılar çünkü bir anda çökebilir bir yerinden delinir, hava kaçırırsa. Yaşam bir anda içeriğini yitirir, yaşamın anlatısı da birlikte... Ama biz ne isteriz? Biz ne isteriz?⁸ Bir anlatıda yerimiz olsun, anlatılalım, öyküye katılalım isteriz, biz okurlar da okuduğumuzda tam böyle olmak isteriz. Kitap elimizden tutsun, sahiden inanılmaz bir başka dünyada, inanılmaz düşlerin içinden geçirsin, başka bir dünyamız olsun, onu görelim, içinde yürüyelim, kokularını alıp korkudan altımıza da yapalım ve sevinçten uçalım havalara, diye. O zaman anlatılmış ne varsa yeryüzünde bu anlatının içine girmez, katılmazsa hiç olmaz. İlla girecek, ıssız acunda ıssız insanın ağzından hiç ummaz beklemezken sağduyu, us, insanlık tane tane dökülecek. Bu ağızdan dökülen sözleri yadırgamamız gerek ya direnecek, hiç yadırgamayacağız. Burası öteki dünya, burası söylenmişin yazılmışın, yazının dünyası, burada en olmadık şey en olur şöyle el ele tutuşur geçer ve kibirli, burnu büyük uzman nice çirpinsa uslamlama (*mantık*), savunma çizgisine çekemez kendini. Çünkü buradaki önerme, evrensel kardeşlik, eşitlik önermesidir. Her yapıp etmenin bir başka bağlamı da var. Bir tek insanın yapıp ettiği bağlamını şaşar, bağlamlardan eksile gide düşekalır. Yapıtı önerme yapan, insana bağlamı yine göstermek, onu içine, doğru yerine, kardeş, eşit bağdaşımalar dünyasına yöneltmektir ve başka nedir ki? Nedir ki? Belki insanlık kavramıyla ilintileyip insanbiçimcilik (*antropomorfizm*) kavramına da bakabiliriz. Kimi kavramları Faruk Duman yapıtı karşısında seçikleştirmek bizi olası yanılgılardan koruyacaktır. Yapıtı zamanlamak ya da zamanı yapıtlamak da bir başka bağlam (*paradigma*) konusu ve yazarımız için önemi tartışılmaz. Zaman nasıl soyutlanır ve okunur? İnsanın zamanı ile insan ötesinin zamanı nasıl, nerede, neden buluşur, çakışır, birbiri üzerinden nereye dek kayar ya da kaymaz?

⁸ Faruk Duman dili başka yazarlar üzerine çalışmalarında olduğu gibi bu yazımda da yansılacaktır yer yer.

Giriş ve Yöntem

Sus Barbatus!lar henüz bitmedi, daha üçüncü cilt gelecek. Dolayısıyla aşağıdaki yazı kendini biraz zamana bırakacak ama tümüyle değil. Çünkü gelecek yapıt, her ne denli ilk iki cilt arasında irili ufaklı nitel sıçramalar bizi uyarsa da aynı anlatı donu içinde sürececek belli ki, ne okuyacağımızı biliyoruz az çok. Yapıt yazılmadan, en azından basılmadan önce geldi bile önümüze. Roman yerine anlatı sözcüğünü özellikle kullandım çünkü Duman yapıtı artık tümlüğü içinde okunmayı ve kavranmayı bekleyen bir yapıt. Çoksesli bir müzikal anlatımda olduğu gibi ana ve yan izlekler henüz uyumsuzluğu değil uyumu gözeterek ama sayısız çeşitlemeleri, *akor* dizileriyle değişik türleri, yani roman, öykü, belki deneme vb.'yi bir arada deneyip aynı kaynaktan dağılan bir yolak (*pattern*) oluşturarak akacaklar. Dolayısıyla **Kaptan Kanca** öyküleri de hem **Sus Barbatus!**ların bir yan çıktısı hem asal girdisi olarak aynı yazı ediminin belirtileri, görünümüne çıkmaları olarak anlaşılmalı.

Bu durum beni belli ana başlıklar (yazınsal gündemler) üzerinden bir okuma biçimine sürüklüyor. Okuma biçimi dememin nedeni arada bir belirtme gereği duyduğum yaklaşımla ilgili. Bir eleştiri (*kritik*), bir tanıtım, değerlendirme, yargılamadan hiç söz etmedim. Benim yazarlara bakış açım, eşlikçilik etmek, eşlikçi okuma, bir tür yansılama, yazılanı bir de kendimce yazma deneyimi, yani yapıta karşı yapıt önermesidir. Ama bir yerineleme, yarışma asla değil. Adımlarını uydurmak ve birlikte olabildiğince uygun adım yol almak. Yol arkadaşlığı yapmak. Yol bir yerde ayrılacaktır kuşkusuz ama yol arkadaşlığı her koşulda öğretici, keyifli, yaratıcı bir iş birliğidir. Öyleyse benim yaptığım şeyin adı eşlikçi okurluktur. Bu okurluk başka okuma deneyimlerine, uzun dönemde yazma deneyimlerine katışırsa ne mutlu! Ama katışmasa da okuma kendini daha okuma kılmış, nitelik yükseltmiş olur. Ayrıca iyi yaşamak bundan başka nedir ki?

Buradan Roland Barthes'a küçük bir selam!

*

Faruk Duman okuması beni getirip eytişim (*diyalektik*) kavramına çıkardı, bağladı. Aslında yazarların böyle bir derdi, yani soyut kavramları somutlama, kurgulama gibi bir yaklaşımı olmaz. Böyle deneyimler olsa da örtük, gizli imge, varlığını ne yapar eder derinlerden duyumsatır. Sanat yapıtı iki kişi, yazar ve okuyan arasında gerçekleşmesi zorunlu bir söyleşim (*diyalog*) olduğundan, çift yönlü biçimde biri ötekine alginın içine sığabilecek bir imi göndermek zorundadır. Bu soyut im yapıtın ortamında imgeleşir genelde. O zaman şunu söylüyoruz. Yazarın nesnesini tüm varlığa gelişi, bolluğu içerisinde ele alma biçimine devinim, dönüşüm eşlik etmektedir, yani varlık süreklilik izlenimi içinde süreksizlikleriyle sıçramalı devinmektedir. İkincisi, uzam/zaman ötesinden varlıklar ile uzam/zaman içi (anlatı içi) varlıklar etkileşimlidir. Romanın hem anlatı içi uzam/zamanından hem de anlatı dışı uzam/zamanından söz ediyoruz bu durumda. Ve okur bunu önermesel bir çıkarım olarak deneyemiyor. Kendini okurluk ediminde (*pratik*) tümcüllük içre kavrayıp yaşantılıyor. Yaşamı anlatı içi uzam/zamanla kesişmeye de kurgusal ortamı doygun, olabilir bir yaşam ortamı (*fasiyes, habitus*) olarak kabul ediyor. Bu da bizi eytişim kavramına yeniden taşıyor. Geçici bütünlükler dağılmaya, dağılmalar birikimlere evrilerek akış gerçekleşiyor. Ama bir şey daha var. Tüm zamanların, yalnızca geçmişin de değil belki geleceğin olası anlatılarının dil olanakları, özgün biçimlenmeleri, yapıları, türleri ile harmanlanıyor, çağcıl bir roman okuduğumuzdan kuşku duymazken alt katmanlarda eşanlı olarak sözlü ve yazılı ekinse birikimlerin söylence, masal, türkü, cönkler, vb. sayısız anlatımlarını da okumuş oluyoruz. Burada

V

Anlatmalar Eytişimi: Biçim Biçime İçerik

Bu bölümde belki bir şeyleri yineleme pahasına öncelikle son üç yapıtımdan yola çıkarak⁹ Faruk Duman'da anlatmanın kendisine, anlatının değil anlatıcının çoklu yapısına (konumlanış, dilleniş, kipleniş, vb.), değişik çevrenleri (**ufuk**) deneyen anlatıcı bakışının başka bakış biçimleri olan öteki sanatlardan aldığı etkilere, ama daha çok da soyut etkileniş biçimlerine (**tarz**), algıya sunulmuş çerçevelemenin (**kompozisyon**) özneliği ve ince gönderimlerine, tüm bu anlatma yapısını güden ana düşüncelere yaklaşmaya çalışacağız.

Her okur kendi yığışimli ya da birikimli (**kümülatif**) kaynaklarına göre Duman yapıtına yükleme yapacak, yapıtın dış bileşen ya da girdilerini kendince saptayacaktır ve okur deneyim paylaşımları Faruk Duman yazınsal görüntüsünü böylelikle tümleyecektir. Hiçbir okur tek başına bu görüntüyü (**portre**) çizmeye yetmez ve yetmemeli de zaten, hem de hiçbir yazar ve yapıtı için.

Örneğin ben Katalan mimar *Art Nouveau* öncüsü Antonio Gaudi'nin (1852-1926) doğa sürekliliklerini gözetken akışkan biçimleri ve renk özeninin Faruk Duman'da karşılık bulduğunu düşünüyorum. Yumuşak, yuvarlatılmış uzanıların bakışsımsızlık (**asimetri**) izlenimi veren dalgalanışı hem iç uzamı hem de dış uzamı yeniden değerlemeye zorlayarak algımızı, yani uzamla (ve dolayısıyla zamanla) bireysel ilişkimizi yeniliyor, yeniden düzenliyor. Bu yaklaşım, usu yasaya, yasayı zora indirgeyen katılmış ve koşullanmış bakış açılarımızı tersinleyen, yerinden eden, bir tür özdüşünüme (**refleksiyon**) yol açan öngörülmemiş ya da yerleşik öngörülerden kaçırılmış biçim (**form**)-yapıyı bambaşka biçimlerde deneylememizi sağlayacak, kitap okuru isek okurluğumuzu yeni, bilinmedik açılara, kaynaklara, uzamlara yönlendirecektir. Faruk Duman'ın büyük ölçüde dil tutumu ama yalnız dil tutumuyla değil öyküleme (**hikâyeleme**) uygulayımıyla (**teknik**) başardığı şey; doğanın ilksel tepkemelerini (**reaksiyon**) yansılarcasına ve doğayla ilişkili insan için üç boyutlu, esneyen (**plastik**), sünen, yayılan, toplanan, yeğînleşip yoğunlaşan, kapanan ve açılan, vb. bir uzam/zaman alanı yaratabilmek... Onun yeni uzamı tıpkı Gaudi'de olduğu gibi, kendimizi tüm yargı ve önyargılarımızla birlikte yerleşik ve güvende sayacağımız bir uzam değildir. Temel tasarım (geometri, fizik, kimya...) varlıkları açısından bir şey değişmese de ana, asal yapıların zamana birden çok yönde yayılan ilintilenme biçim ve yolakları, (**fraktal**) akış biçimleri yeniden gözden geçirilip kurulmuş, içine girip çıktığımız yapı hem dünya hem değil hem yapı hem değil, zamanda uzamda yan yana geldiğimiz varlık, ister insan isterse başta türden olsun hem kendi hem kendi değildir artık. Bizim de yazar, okur olarak içinde bulunduğumuz gerçek ve kurmaca evrenlerimiz en azından ikilenmiş, birine odaklandığımızda (**fokus**) öteki bulanmış, varlık '**sığmazlığıyla**' (Bkz. Fazıl Hüsnü Dağlarca: **Uzaklarla Giyinmek: Sığmazlık Gerçeği**, 1990; ayrıca çağcıl fizikte Heisenberg, Planck, *Quantum kuramı*.) şimdi buradaki varlığımızdan artan bir uzanıya (oluş) bağlanmış, eylemeyi tanımımıza katmış oluruz. Bu durumda geleneksel ya da çağcıl tüm sanatların kökensel girişimi (**proje**) duran-eyleyen ikilemini ortadan kaldırmaya dönük kurgu ve sanat aynı zamanda kendi (sanat), yani yarım, eksik terimli kalmak zorunda olduğundan ikilem asla yok edilememiş, sanat daha daha gerektikçe '**sanat eşittir sanat eksi bir**'¹⁰ olarak kusurlu kalmış, insanın yaratıcı çabası umutsuzca kutsu

⁹ Hemen belirtelim, yazarımızın önceki yapıtları bu okuma-yorumdaki şimdilik geçici vargılarla çalışmamaktadır. Zzk.

¹⁰ $S^n = [S^{n-1}] + [S^{n-2}] + [S^{n-3}] + [S^{n-4}] + \dots + [S^{n-n}]$. Dizinin son terimi olanaksız terimdir. Sanat önceki tüm terimler, girişimlerdir dolayısıyla. Yani sanat, sonsuz yakınsar bir tasımdan ibarettir. Ve eşitliğin iki yanı asla denkleşmez. $S^n \neq S^n$, yani Sanat \neq Sanat.

(*ideal*) birleşimi (*sentez*) düşlemekten vazgeçememiş, ama duran-eyleyen bir ve aynı varlık arasında açılan aralık ve aralığın bilinci sanatın kapsar kümesini hep genişletmiştir. Bilinç aslında eytişimin bilincidir hem kendi olup hem kendi olmama bilinci. Bunun anlamı özdeğin (*madde*) iç fiziksel karşıtlıklar üzerinden çelişisini aşır bireşime ulaşması değildir. Özdek ereksizdir. Bireşim anı başlangıcın anıdır ve süreç ancak insan eyleminde, bilincinde eytişmelidir, insanın adla(ndır)masıdır. Ama her koşulda evren kendinin bozunumudur, dönüşümüdür eşanlı olarak.

Antonio Gaudi yapıtlarından birkaç örnek:

Elbette hiçbir sanatçı ya da yazarın dışarıdan aldığı etkileri açık, bilinçle taşıdığını ileri sürmeyiz ve bunun bir anlamı da yok. Şunu bilmek zorundayız. Her insan her insanın girdisidir ve her insan her insanca özümleir. Kurgulayan yalnızca yazar değil, yazar üzerinden okurdur ve etki alanları her ikisini kapsar ve aşır. Faruk Duman'ın yapıtını tasarlariken önüne bir başvuru dizini koymasr beklenmez ve beklenmemeli ama önemli olan şu. Duman, yazınımızda bu etkileri taşıymıyormuş, onlar yokmuş gibi davranmayan biri ve bu onun yazı siyasetinin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Yukarıdaki bölümlerde buna değinmeye çalıştık. Bilinçli ya da bilinçsiz kaynakları kullanmak (Gösterim zorunlu değildir.) bir şeydir ama bir başka şey de kaynakların özümseme, taşınma, yapıta katılma biçimleridir.

Gaudi ve benzeri, bilerek ya da bilmeden başvuru alan diğer sanatçılar, ikinci, belki de üçüncü elden yansılama kaynakları olarak anlaşılmalı. Çünkü ondan önce gelen ya da eşanlı devreye giren iki büyük kaynağı daha var Duman'ın. Doğal yaşam ilkidir. Toplumsal-tarihsel yaşam ikincisi. İlginç nokta ise diğer pek çok yazardan ayrı olarak tüm bu kaynakların Gaudi'de olduğu gibi akışkan, dizemli, dönüşlü, yinelemeli (*fraktal*) harmanlanışıdır. Öyle ki okuduğunuz romanın sesine kulak kabartırsanız geneli bir derin uğultudur ama senfonik çalgılamada olduğu gibi her çalgı ve ses seçik, ayrı da tınlamaktadır. Dileyen kulağını balığın, taşın, yaprağın, kuşun, atın teklifine dayayabilir ve onun sesinden tüm romanı neredeyse okuyabilir. (Çizgisel, tek izlekli okuma yapabilir.) Örneğin Yaşar Kemal'de tek izlek (çalgı, olay, birey) her zaman çoklu evreni ve yapıtın toplu sesini, uğultusunu desteklemez. Yapıtının çocuksu (*naif*) ve çelişkili yanı buradan doğar. Faruk Duman ustasından dersini almış, onu aşmış görünmektedir. Çünkü tek çalgıyla (flüt ya da ceylan) tüm çalgıların (senfonik orkestra-A. Ormanı, Türkiye) çıkardığı ses topluca aynı müzik, dünyanın ortak sesi, senfonik müziğidir.

Yazınsal (yerli, yabancı), görsel (sinema, resim, fotoğraf), toplumsal (siyaset, düşüncü, toplumun siyaset yapma biçim ve gerekçeleri, vb.), ekinel (kent, kırsal yaşam, gelenekten çıkış biçimleri) etkilenimler, anlatı zamanı ile anlatılan zaman arasındaki iraklık ve zamanı aşmanın yordamlarına da taşımaktadır bizi. Yazınsal etkileri taşıma biçimlerine değinmiştik. Bu etki yalnızca bilinçle, ereksel, yararcı bir yöntemle taşınmaz yapıta. Görüngübilimsel (*fenomenolojik*) anlamda ilk değimlerin, dokunuşların, buluşmaların olağanüstü, masalsi, düşlemsel izle(nimle)rini de araya sıkıştırır yazar, hatta bunun altı çizilir. Yapıtın gerçekliğini, kurgusal düşlemsel tasarımını, sanki doğrudan yazarın geride kalmış, etkisini derinden derine sürdüren çocukluk yurduna ilişkin düşlemi, özlemi de taşımaktadır. Çocukluğun, evreni yakalama açısı ısrarla korunarak, tıpkı Yaşar Kemal'de olduğu gibi, bu açı çoktan aşılmış çevrenler (*ufuk*), görüngeler (*perspektif*) içine de uygulanmakta, roman bir çocuk duruluğu, saydamlığı, yalın(kat)lığını ısrarla sürdürmektedir. Tüm yapıtının asal niteliğidir bu özelliği yazarımızın. Yine Yaşar Kemal'den ayrı biçimde, onun yeğleyerek sürdürdüğü çocuk bakış açısı romanın gerçeklik katına aykırı, karşıt yönlü ilerlemez. Kurgu yine de matematikle yönetilmiş gibidir. Çocuğun bakışı yapıtın tüm bileşenlerini uyumlamakta ama yapıttan geçen okur çocuk bakışına kilitlemiş duyumsamamaktadır kendini. Bir dünyadan, toplumdaki siyasal kavgadan, kırsal çelişkilerden, acımasız ilişki ve davranışlardan, küçük sevinçler, umutlar, vb. içinden süzölmüş, sıyrılmış geçmiştir. Bu dünyadan geçmiştir, çocukluk anımsanmış, çocuk dili keyifle arkalanmış ama dünya çocuğun algısının dışından da deneyimlenmiştir. Yani Yaşar Kemal tuzağından kurtulmuştur Faruk Duman. Hem onun yaratıcı çocuk bakış açısına borçludur hem teknik düzeyde onu aşabilmiştir. Aslında iki büyük yazarımız da çocuk saflığına, duruluğuna sığınmaz, orada avuntu aramazlar, özellikle Faruk Duman. Çünkü bir adım sonrası çocuk bakış açısını saltıklaştırıp dünya görüsünü çarpıtabilirdi, yer yer Yaşar Kemal'de olan da budur. Duman bu tuzağa düşmekten yine düşlemsel, masalsi kavrayışıyla çıkıyor ve bu yargıda bir çelişki yok. Gereken, kalıplanmış açılardan, yerleşik yargıların ötesine taşınan ama çocuksu tutmazlıkları cesaretle üstlenmekten çekinmeyen bir patlama (*boom*)¹¹ dili, aslında yaklaşımıdır. Eğer dilin kendi de yapıtın değişmeceleri (*metafor*) arasına katılıyorsa o zaman bir yapıtı bağışlatmayacak, geçerli kılmayacak hiçbir sapma söz konusu olamaz. Kat kat ya da iç içe göstergelerin tümü değişmecedir ya da bir ötekinin değişmecesidir böylesi durumda. Yeter ki geçişlerin, ağ dokunun ussal gerekleri

¹¹ *Boom*: 1960'lardan sonra Latin Amerika'da etkili olmuş büyümlü gerçekçi yazın akımı.

zorlanmasın. Yoksa bir yerdeki kopuş, amaç-neden aşımı, başvurulmuş gereç üzerinde totemcil saplantı, vb. okurun gözünde tüm yapıtı bir anda hiçleyebilir. Hiçbir düşümsel atılım, us bağlantısız ya da usa karşın yürütülmemeli. Yapıt bir tasarı, niyet, girişimdir. Önermedir. Tabii, usu da zorbalığına indirgememeli, demeyi gereksiz, yersiz bulduğumu belirtmemeye gerek yok. Ucunun nereye çıkacağı hiç belli olmaz.

Faruk Duman 2020'lerde 40-50 yıl öncesini (1970-80 arası) yazıyor. Dönemsel bir roman, dolayısıyla belirteçlerini kendi içinde tutarlı düzenlemek zorunda. Aslında kendisi yaşı gereği (1974 doğumlu) dönemi deneyimlemiş sayılamaz. Ama çocukluğu ve ilk gençliği askeri darbelerin ağırlığını taşıyan bir ülkede, Türkiye'de geçti. 12 Mart'ı, 12 Eylül'ü önce çocukluk açısı içinde imgeledi. Tanıklıkları başka türdendi kuşkusuz ama dönemi anlatan yapıtına girerken yapacağı seçimlerin başında ister istemez bu gelecekti. Ne yaparsam, nasıl yaparsam indirgemiş olmam? Sanırım seçeneklerden biri döneme ilişkin çocukluk imgesini ayrıç (**parantez**) içine almaktı. O zaman yapılacak şey tanıklık ve okumalarda dönemin bilgisini yeniden ve bilinçle edinmek, kurgusunu bu bilginin üzerine oturtmak. Bir başka seçenek ise çocuk bakış açısının imgelerine sınıksız tutunup sonradan edinilmiş tüm bilgiyi ayrıç içine almak, böylece, örneğin Thomas Bernhard'ın anılarında yaptığı gibi zaman aralığını geriye doğru atlamak, bir çocuğun dünya içindeki konumundan yazmaktı. Çok örneği var ama zorlu bir yazarlık uğraşı gerektirir ve yanlış yapma olasılığı yüksektir, çocukluk tuzağı bir tür körleşme de sağlayabilir. Eğer yazar çocuk bakış açısını Antoine de Saint-Exupéry'nin **Küçük Prenses**'te (özgün dilde basımı 1943) yaptığı gibi genel bir değişmeceye (**metafor**) dönüştürebilirse yapıt buradan sıyrılabilir ve kalıcılılaşabilir. Göndermeleri yerden ve zamandan kurtulma pahasına evrenselleşebilir. Ama ilginç biçimde yapıt bir yere ve zamana bağlanma özelliğini de gizilgüç olarak hep taşır. Faruk Duman bir dönemi tüm toplumsal devinimi içinde anlatmaya girerken kendi kişisel geçmişinin yazınsal buluşunu da arkasına alarak yukarıdaki iki seçeneği bir tür biresimlemiştir (**sentez**). Çocuk bakış açısının imgeleme gücünü, özgün irasını (**karakter**) elinden geldiğince koruyarak, bir orta sınıf taşra kentli, eğitilmiş 70-80'li yıllar Türkiye çocuğunun dünyayla ilişkilenmesinin olağan ve aslında ekinel anlamda oldukça kısıtlı etkilerini belli ki özel bir duyarlılıkla taşır ve bunlara derinlemesine, özdeşleşim düzeyinde bağlanırken sonraki yıllarda dünyaya ilişkin kavrayışı genişledikçe soyutlamalar üzerinden, genel açıklama biçimleri üzerinden yazma konusunda önünde örnekleri pek bol biçimsel anlatımlarla yetinemeyeceğini görmüş, çocuk çağı duyarlılığını bilgisine eklemeyerek ve ikisinden de vazgeçmeyerek toplumsal somutu (tüm durumları içinde dünya) toplumsal soyuta eklemiştir.

Anlatı zamanının köy (kır) kent ilişkisini, kente, Batıya göçü, kentleşme çabası içinde köy kökenlilerin kentsel toplumbilim düzgüleriyle çelişkili buluşmalarının siyasete, toplumun örgütlenme ve çatışma biçimlerine yansımalarını, kentte gelişen yeni toplumsal direniş biçimlerinin (sendikalaşma, partileşme, sözleşme düzenleri, üniversite gençlik devinimi, devrim bilinci ve ivedi siyasal gündemler, devrimci eylem öngörüler, siyasal baskı ve sıkışmalar, vb.) kırsal evrene yansımaları ve köyün 60 öncesinin köyü ya da taşrası olmadığını kavranması, yani artık kentten esen yelin kırsal ilişkileri yerinden oynatması, zamanın iyiden sıkıştığı o kısa dönemde bir tür köyde kent değer ve çelişkilerinin bir an hızlı ve belki usdışı biçimlerle yankılanması, yani uzak Anadolu'da bir taşınmış (**allokton**) kent çıkartması ve elbette tüm bunların doğal olmayan seyri, eğretiliği, geçicilik, hatta yapay nitelikleri ancak çocuğun koşullanmamış yargısını işe koşarak üstesinden gelinebilecek şeylerdi. Ama dönemin tını de çocuksu somutu, içeriği, özü yanı sıra iyi öğrenilmeli, eğretiliğin, derme çatmalığın, acemiliğın buruk tını asla atlanmamalıydı. Olmaması gereken olmaması

gerektiği gibi olmuştu çünkü. Ve başta türlü de olamazdı. Yazgı kendine başkaldırmış, dünyanın kendine sığmazlığı çocuk algı biçimi üzerinden dönemin tinini (**ruh**) yakalamıştı. Anlatılan, tüm zamanlara ve uzamlara yayılan ama bir yerin, bir ırmağın, bir dağın, bir ormanın, bir insanın (dağda silahla direnen gençlik) öyküsü olabilmiştir. Yazgı kendine küserek, sonunu bilerek ama onu da aşan bir koca dünya önünde açılıp kapanarak saptanmış, kâğıda geçirilmiştir. Çocuk da dönem de zaman da dünya da düşmüş sonra yükselmiştir. Ölen geri dönmüştür çünkü dönmeli, çünkü yazgı terslenmeliydi. Dağ ve orman ve yer yine sürmeliydi.

Tüm bu içerik için birikmiş gereç her yönüyle olağanüstüydü ve Faruk Duman bunların üzerinden geçmiş gibi görünüyor. Filmleri izlemiş, fotoğraflara bakmış, kitapları okumuş, yakın tarihi kenti taşrasıyla bilmiş, neredeyse zamanı koklamış görünmektedir ve buradan Amado, Steinbeck, Zola türü bir bağlı (**sadık**) gerçeklik duygusu çıkartmamıştır. Bu dışarıda ve içeride kezlerce yapıldı ve yine de açılan gözler kapanabili. Gözlerin yeniden açılmasını sağlamanın bir başka yolunu bulmak gerekiyordu. İçinde olduğumuz sürece gerçeklik ve ona sınıksız bağlılık hepimizi daha dibe çekmekten başka işe yaramıyor. Yoksunluk, yoksulluk, acı bile üstlenilebiliyor. Türümüzün alışamayacağı hiçbir şey, durum yok. Bellek, anımsama, bilmekle, düşünmekle ilgili. Bilmek isteyen unutmayacak, anımsayacaktır. Ve anımsamak direnmektir. Duman gönül borcunun ayırımındadır ve anımsayarak anımsatıyor. Ama bunu yapmak için var olan harita üzerine imler koymakla yetinmiyor, dünyayı aynalamıyor. Yetmiyor çünkü bu.

Konuyla ilgili birkaç şey daha... Türkiye Cumhuriyeti de geçirdiği onca sarsıntıdan bir çocuk olarak çıkmış, henüz acemi bir toplumdur. Siyaseti, kenti kırıyla derme çatmadır sahiden. İçinde sayısız yönde eğilimi gizilgüç olarak tutmakta, en kötüyle en iyi arasında yalpalamaktadır. Dünya koşulları ülkeyi biçimlendirmekte, siyaset buna ayak uydurmanın siyaseti olarak yürümekte ya da yürüyememektedir. Ulusal birikim ve değerler de kendi geleneksel dil ve anlatımlarını yeni siyasete ulamak, bir çıkış yolu aramak eğilimi içindedir ama soğuk savaş rüzgârları fena kıstırmıştır köşeye. Sıkışmış zaman, içeriklerini de gerekli, yeterli uzam ve zamanından yoksun kılmakta, hiçbir bileşen gelişimi için yeterli olanağı bu nedenle yakalayamamakta, tam olamamak, doğasına uygun serpilememek doğadan insana tüm varlığıyla silkelemektedir ülkeyi. İşte Faruk Duman'ın yarattığı anlatı evreninin özelliği, kusursuz eğretiliği, konukluk ırası biraz bununla ilgilidir. O inançların yazarı değildir. Yazmanın bilinciyle yazmaktadır. Yazdığı şey yazma edimini köşeye kıstırmaz. İçeriğiyle doğrudan ilgili ve yanlıdır, bunu da saklamaz pek. Ama bir yukarıdan, daha yukarıdan, daha daha yukarıdan bakmak zorunda olduğunu bilir ve dünya oradadır, dağlar sıralı, ırmaklar yine akıyor ve alabalıklar uça kaçaya suyun kaynağına doğru yolculuklarını yine de sürdürmektedirler. Ağıt olacak, yas tutulacak ama bir fazlası da hep olacaktır. Yaşam tükenmezdir (insan tükense de).

Az sonra bu konuya döneceğim. Ama bir küçük ara verip Faruk Duman romanında kurgusal yönetişimler; katmanlar, dizemler (**ritim**), bölümlene düzenleri, zaman uzam bağlantıları, vb. üzerinde durmak iyi olabilir. **Sus Barbatus!** un ikinci kitabında daha geliştirilmiş, yönetimli uygulanmış bir dizi yapı, dizi seçimleri ya da tersinden, ayıklamaları söz konusu.

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

TADİMLİK

IX Sonuç: Bir Yorum

Faruk Duman'ın öykü ve özellikle romanlarıyla ne yapmak istediğini bir ucundan anlamaya çalıştık yukarıdaki çalışmamız boyunca. Eksiksiz bir kavrayış savımız elbette yok ve yorum-okuma ilkemize de aykırı olurdu. Yazarımız bugün de yazdığı ve daha yazacağına göre saptamalarımızı yazar özelinde şimdilik, geçici saymamızda sakınca yok ayrıca. Ama onun üzerinden Türk ve Dünya yazınının roman türüne ilişkin geçmiş ve günümüzdeki bakış açılarına kıyasından göz atma ve yorumlama olanağımız oldu. Bir an, bir bakış sayılabilecek karşılaştırmamızda sanatın (yazın: roman) işlevi üzerine var olan yargı ve önermeleri geliştirmeye, el yordamıyla katkıda bulunmaya da çalıştık. Şunun için. Sanat ve özelde yazın, dünyanın içinde bulunduğu küresel bunalımı (*kriz*) yansılmasına yansılıyor. Ve anlamaya, anlatmaya çalıştığımız şey tam da bu '*yansılama*' sözcüğünün çift işlevinden kaynaklanıyor. Benimsenen tutum açısından inançlı (kalıcı) ve kuşkucu (geçici) yansılama'yı birbirinden özenle ayırmamız gerekiyor, çünkü kökensel (*jenerik*) bir tutumu imleyecektir bu ayırma işlemi. İnanç dolu (*imanlı*) yansılama, gerçekardı (*post truth*) yönetişimsel (güdümlü) gerçekçilikten anlatılan dünyanın hiçbir ayrıntısını sektirmeyen ya da öyle olduğunu sanan aşırı gerçekçiliğe (*hiperrealizm*) çok geniş bir yelpazede tanımlanabilir. Bu gerçekçilikte (!) ikicilik (*düalizm*), orada ve burada (nesne-özne) ön onayından, bir tür Kartezyen varsayımdan yola çıkıp öteki uçla saltık olumlama ve olumsuzlama biçiminde ilişkilendirir. Ya kendine (özne) tam inanç ya da nesneye! Sürgü iki uç arasında gezinse de ikici bağlam ve bağlama tutsaklık sürer. Gerçekçilik kavramı kendi başına nitemsizdir (*sıfat*), sanıldığından daha az şey anlatır hem anlatılana hem anlatıya hem de anlatana ilişkin. Üçlü bozunum daha da çarpılarak süregider. Tutulan sap neyin sapı olduğu unutulana dek elde kalır. Demek ki daha gerilere, sanatın ve öteki insan etkinliklerinin de gerisine gidip kişinin dünyayla somut ilişkilene, buna bağlı olarak konuşlanma, dolayısıyla bilinçli ya da bilinçsiz, içine doğulan ya da seçilen siyasallaşma duruşunu öncelikle görüşe çıkarmamız gerek. Gerçeği inançla hangi açıda olursa olsun bağlayan yaratı açısı ele aldığı konudan (içerik), bunu sunuş biçiminden (biçim) bağımsız olarak tutucudur (*muhafazakâr*), inancı gerçeğe (!) yönelik de olsa büyük evrensel deviniyi tuttuğu yerden dondurmaya, kendine öyle ya da böyle bir Tanrı noktası bulmaya çalışmaktadır. Kuşkucu yansılama'ya gelince, önüne ikili yapı olarak gelen tüm dünya durumlarını ne başlangıca ne bitişe kilitlenmeden ve geçicilik olasılığını yedeğinden hiç düşürmeden, *şimdi burada* ikici kavrama ve örnekleme düzenlerini bağlamın içinde ve hemen sonra dışında deneyimlemeyi yaklaşıma, yordama dönüştüren bir yaratma siyaseti söz konusudur artık. Bu yaratma siyasetinin arkasında da kişinin (yazar, okur, vb.) kendini olan dünya içinde ve ötesinde birlikte (*-ile*) tasarlama, düşünme, imgeleme seçimi yatmaktadır. Kişi dünyayı sapından tutup ele geçirebildiğini düşünmez, kendini ve içinde yer aldığı dünyayı dönüşümleri içerisinde karşılıklı hep yeniden bir olanaklama (*imkânlama*) olarak görürse o, şu ya da bu yerlemin, yerin, coğrafyanın, vb. yurtlusu değil dünyanın yurtsuzudur ama bir koşulla. Karşıtı da aynı ölçüde doğrudur bu tezin. Yerin yurtsuzudur ama yurdu tüm dünyadır, dünyalıdır, yani hem *Yer* içinde yerli hem *Yer* ötesinde yerli. Burada inanç yoktur, dolayısıyla Arşimet'in kaldıracına, bir Tanrıya da gerek yoktur. Kuşkunun bitek toprağında kimse gerçeği yakalayıp burnuna halka takmayı umamaz. Sanat (anlatı), varlığı tüketmenin, kapıp kapatmanın, alıp da kaçmanın derdinde olmaz, iki uçlu (*düal*) dünya varsayımını (*hipotez*) geçici olarak başvuru bir anlama yolu sayarken insan da içinde tüm varlığın varlık içinde konukluğunu, bilinci varlık, varlığı bilinç içinde

yuvalayan hem kesintili hem sürekli döngünün eytişmeli (*diyalektik*) birliğini yeniden ve yeniden dolayimler. Kuşkuçu için kim olursa olsun kendi de içinde her şey geçiciliğiyle kalıcı, kalıcılığıyla geçicidir. Adla (*isim*) nitem (*sıfat*) yer değiştirir eşanlı ve eşuzamlı olarak.

*

Faruk Duman'ın yapıtını, onun 'gerçekçilik' kavramıyla ilişkisini böyle bir çerçeveye oturttuğumu belirtmem doğru olacaktır. Yazarın tüm bu kaygılara gömülü biçimde yazarlık yaptığını söyleyecek denli delirmedim ve böyle olmadığı ayrıca iyidir. Çünkü yazar, okur, yorum (*kritik*) el ele yapıtı, yazını ilerletir, yazını yazın yapar, bir tür uyumlu, yankılı adımlarla genleşme tasarısı özellikle ortaklaşa (*kolektif*), imece sanat uygulamaları. Her bir oyuncu ortak kümeden el alır, esinlenir, yapıtı daha içerikler. İçerik hem yazarın önermesidir hem yorumcu da içinde okurun ama ilk atılan öncü adım ayrıca önemlidir. Yine de ilk adımın arkasında yatan tüm ilk adımları da göz ardı etmemek koşuluyla. Böylece Faruk Duman okuyuculuğundan çıkarabileceğim sonuçları özetleyerek sunma aşamasına (*şimdilik*) geldiğimi düşünüyorum. Duman'ın neyi, nasıl yaptığını ve nedenlediğini kısaca özetleyelim, elbette ilgili herkesi de bir ucundan tartışmaya çağırarak.

Bu arada belirtelim. Türk romanını ivmeleme konusunda Yaşar Kemal'den sonra ikinci önemli ve anlamlı adım olarak gördüğümüz için Faruk Duman'ı en yakın Yaşar Kemal'le yeri geldikçe karşılaştırma gereği duyduk, yanlış anlaşılmasın. Karşılaştırmanın yöntembilimsel (*metodolojik*) tüm gereklerinin yerine getirildiğini savlayacak değiliz. Ayrıca Yaşar Kemal'i bir ucundan tutup bir yerlere taşıyan, örneğin yarattığı *toplum-tinbilimsel şiddet estetiğini* parlak bir deyişe indirgeyen ve tikelleştiren ardıllar olduğunu yakından biliyoruz. Ama neredeyse en parlak çıkışlar için bile bir indirgemedir söz konusu olan. Konuyu Yaşar Kemal üzerine yapacağım çalışmada ileride irdelemeyi düşünüyorum.

*

Bugüne değin yazınımızda (roman) geliştirilmiş en yetkin çevre-doğa bilinci ve duyarlılığıyla; insan türünün ötesinde tüm diğer tür ve varlıkları kapsama alanı içine alan değişmecesel (*metaforik*) çevrenleriyle (*ufuk*); Yaşar Kemal romanıyla buluşma, ayırım ve aşım noktalarıyla; açık tutulmuş dizgeselliğiyle (*sistem*); türümüzün toplum-

dirimbilimsel (**sosyobiolojik**) yapı ve çelişkisini ortaya çıkarma gücüyle; özne-insan kavramının sıkı ve tutarlıca kotarılmış eleştirisiyle; roman-insan-uzam-zaman gizilgüçlerinin (**potansiyel**) im(ge)lenip ilişkilendirilmesiyle; eşitlikçi-değerbilir, alçakgönüllü yaklaşımıyla; dil öğelerinin, özellikle de tümcenin hakkını veren ve dili çok yönlü, esnek (*plastik*), canlı bir varlığa dönüştüren yazma siyasetiyle; gülmeceyi (**humor**) acı, keder, hüzünden bir an ayırmayan canlı(cı) durum bilinciyle; duruluk, yalınlık önermeleriyle; eytişmeli (**diyalektik**) arkılığı ve sunumuyla karşımızda az rastlanır bir roman var ve kendimizi gelecek adına daha umutlu görmemiz için işte bir neden daha diye düşünsek tam zamanı ve yeridir.

Selamlıyorum Faruk Duman'ı ve yapıtını!

TADIMLIK

TADİMLİK

Sus Barbatus! 3¹² ve Roman Üzerine 2

Yukarıdaki bölüm (II), **Sus Barbatus!1, 2** odaklıydı. Henüz üçüncü cilt basılmamıştı ama bekleniyordu. Ben bekleyemedim, **Sus Barbatus!** ve roman üzerine yazdım çünkü yazmam gerekiyordu. Çok geçmedi, Ekim 2021'de üçüncü kitap geldi ve çalışmamı sınınam (yanlışlamam) kaçınılmaz oldu. Değerli yazarımız bir biçimde yazımı okudu ve üçüncü cildi bana gönderme inceliğini gösterdi. Oysa daha duyar duymaz koşmuş, kitabı bulmuş, okumaya bile başlamıştım. Kuşkusuz üçüncü kitabın ilk iki kitabın çizgisini derişerek sürdüreceğini kestirmek zor değildi, yapıtı sonun (**final**) sürüklediği, yaratım sürecinin en başından belli gibiydi ve ilk yazımı yazarken henüz okumadığım üçüncü kitap da yazımın odağındaydı. Yanılacağımı pek sanmıyordum. (Yine de yanılabilirdim.) Dolayısıyla gerçekte üç ciltlik **Sus Barbatus!** hakkında yazmıştım. Ama geçen üç beş ayda her yazı gibi kendi yazımın da artanı (**fazla**) üzerinden değil eksileni üzerinden okumam kaçınılmazdı. Yani Faruk Duman ve **Sus Barbatus!** hakkında aslında neyi söylememiş, neyi yazmamıştım? İşte burada aslında neyi söylemediğimi, neyi yazmadığımı okumaya çalışacağım. Bu bölüm eksik kalan her şeyi ortaya çıkaramasa da böylesi bir kaygıyla yazıldı.

Yeniden Yöntem Üzerine

Duman ve yapıtı üzerine çalışırken tutturduğum yöntem ister istemez burada biraz değişecek. Önceki yazımda yapıtın eytişim (**diyalektik**) kavramı üzerinden okunmasını önermiş, içerik ya da biçimle ilgili yapısal öğeleri olabildiğince bu kavramla ilişkilendirmiştim. Tabii eytişme kavramını (Hegel'den çokça ayrılarak) çift yönlü akış, indirgemeler ve yükseltgemeler sarmalı olarak yorumlamış, her çözümleme adımını yeni bireşimleme aşaması olarak anlamıştım, yaratı sürecinin bireysel koşullarda böyle çalışmadığını bilerek kuşkusuz. Yaratı bir yöntemden çok duruşla, durmayla ilgilidir ve dünyanın karşısında, o an neredeyse orada, nasılsa öyle konumlanmış, yazarda, yazarın dilinde yankılanır sonuçta. Duruşun etkileriyle ve yansı(ma)larıyla, yani etkileşimle ilgilidir nedenler, varlıklar, sonuçlar açısından yaratı ya da yapıt. Varlığa yönelik bir girintilik ya da çıkıntılık girişimidir yaratım. Yazarın (şanatçı) duruşunu özbilince çıkarmak, kendi geometrisini tanımlamak söz konusu duruşu bozabilir de. Çünkü hiçbir yazarın derdi geometrik nokta derdi değildir, okumadan, eleştiriden apayrı bir sürecin öznesi olarak. Ama hemen belirtelim geçiş türleri ve biçimleri yine de olasıdır.

Yazarımız ilk iki kitaptan yapılan geri dönüşler nedeniyle olmalı, kitabının sonuna bir ek yaparak anlatı coğrafyasının kabaca kuşbakışı bir harita-resmini ve kitapta adı geçen varlıkların adları ve ilişkilerini verme gereği duymuş. Nedense kişiler dizininde Faruk atlanmış görünüyor. Öte yandan burada kişiler dizininin Orhan Pamuk okur yönetimiyle¹³ (**Kafamda Bir Tuhaflik, 2014; Veba Geceleri, 2021**) bir ilişkisi yok. Dolayısıyla bu tür dizinlerle uğraşmayacağım burada. Üstelik önceki yazımda bir yanlışımı da yeri gelmişken düzelttiğimi belirteyim. Üçüncü kitapta önemli

¹² Bölüm, **Sus Barbatus!3** okumasından sonra Ocak-Mart 2022'de kaleme alındı.

¹³ Okuru yönetmek, yönlendirmek, güdülmekten söz ediyoruz.

yeri olan Toprak, Gülşen ve Aynur'un Kars Lisesi'nde okuyan erkek kardeşleri. Kadın değil.

Bu bölümde kavramsal çözümler yerine yapının geneli için daha somut yapı gereğini ele almak, öne çıkarmak, başvuru gereğinin sembolik değeri, açık gönderimleri, imgesel yüklemeler, ama en çok da romanın katmanları ve soyutlayıcılar, vb. üzerinde duracağım. Yapının önemi ve değerini çoğaltan bir özellik olarak bileşenlerinin çoklu yeniden (re-) kurgulanmaya (okunmaya) olanak sağlaması, birden çok (hatta sayısız) okumaya çağrı çıkarma gizilgücü, yineleme pahasına, başka biçimlerde olsa da yeniden vurgulanmış olacaktır ister istemez. Bu yazı öncesi aldığım notlar, uygulayacağım yöntemi giderek kesinleşmiş oldu. Daha somut olarak söylesek, değişik işlevler açısından romanın katmanlarını kesecek, tıpkı yerbilimsel (jeolojik) haritalama yapan yerbilimci gibi en iyi sonuçları verebileceği kestirilen yön ve doğrultularda yüzey harita veri ve belirtilerinden yola çıkarak yer altı yapısının sergilenmesi için kesitler kurgulaması gibi, bir dizi roman kesitlerinden derin yapı ve onun gönderme yaptığı dünyayı ortaya çıkarmaya çalışacağım. Buna bir tür üçüncü boyut, yani derinlik araştırması ya da yeraltı haritalaması da denebilir. Üç boyutlu örneklem(e)ler bilimsel çalışmalarda önemli bir yer tutuyor. Yazınbiliminin böyle bir yönteminden yoksun kalması beklenemez. (Bkz. **Franco Moretti çalışmaları**.) Yöntemin tek yazara ya da tek yapıya uygulanmaması için bir neden de yok. Böylesi olgusal çözümlerde yanılma payı yüksek olsa da her olgusal çözümlenmenin sınanmadan, yanlışlanma (falsifiable, refutable) hakkından yoksun olması asla beklenemez. Öyleyse yanlışlanma için ikinci yapıt, öteki yöntem, hatta yöntemlerin yöntemi hazır ve sırada bekliyor bizleri. Tabii hiçbir örneklem(e) (modelizasyon) çalışması kendine içkin, kendine yeten çalışma olamaz. Betimleme, saptama düzeyinde kalan bir çözümlenme-bireşimleme (analiz-sentez) girişimi amacını yitirdiği gibi, çıkış noktasını da unutabilir. Tüm süreç, yazmadan okumaya anlamaktan daha çoğu, yani anlamlandırma girişimidir. Tetikleyen, süregelen, olandan yola çıkıp henüz olmayandan, olabilecekten, olması gerekenden anlam çeken, ortak varlık, hatta imge havuzunu git git genişleten büyük uyumlanma (harmonizasyon) eytişmesidir (diyalektik) adı geçen girişim. Tüm adlar şimdi burada geçicidir. Ad eyleme (yüklem) sürülür (sürgün edilir), adını yeniler, bir sonraki eylemine geçer. Ve bu işleyiş sürer gider. Anlam hem var hem yoktur. Geçmişten eksik gelecekte tamdır. Ama gelecek hep geleceği için anlam asla tam ya da son anlam olmayacak, hep eksik kalacaktır. (Hemen belirtelim ki, bu, türümüzün dünyayla varlıksal deneyiminin özgül bir tanımlamasıdır, tüm türleri kapsamaz. Bunu Faruk Duman'ın başka varlıklar adına varsayımlı konuşmasına olumlu ve sevimli bir gönderme olarak belirtme gereği duydum.)

Katman sıyırma (soyutlama) ve bir ya da birden çok katmanı hem kendisi hem de diğer katmanlarla ilişkileri içerisinde ele almak için amaca uygun kesitler alma elbette ikinci adımla, bireşimleme ile tümlenecek ilk adım, yani çözümlenme aşamasıdır. Olguyu, durumu saptama, betimleme ve bir ilişkilendirme örneği (model) oluşturma amacıyla sınırlıdır. Ayrıntılı ve dizgeli çabanın sonra bir genel ama yine geçici varsayıma ulanması gerekir. Yargı bir'i, ikinci, üçüncü, vb. yargılar dizisine dönüştürecek girişim böylece başlatılmış, okuma yeniden okumaları, dolayısıyla yeniden yazımları tetiklemiş olur. Yazmanın da okumanın da amacı başka ne olabilir, yazarın okuru okurun da dönüp yazarı yerinden etmesi, sürgüne göndermesinden başka ne olabilir? Değişmenin, dönüşmenin önce bilgisi, sonra bilincinden süzülür yaşam duygusu ve avuntusu (teselli).

Sözün özü, Faruk Duman romanını değişik başlıklar açısından iç içe katmanlar olarak okuduğumu ve burada değişik bir yazınbilimsel örneği ilkel uygulamasıyla da

olsa sergileyerek katmanlaşma türlerinden kesitler alacak biçimde yeni sayılabilecek bir okuma yapacağımı söylemiş oldum. Uygulayacağım yöntem, yerbilim haritalama (*geologic mapping*) uygulamasından bir apanma olacak: Çok amaçlı kesitleme. Çünkü yer demek nasıl fizik, kimya, doğa, dirim, tin, geometri, matematik, vb. demekse, anlatı demek de tümce, sözcük, kişi, toplum, eylem, ses, düşünce, müzik, görüntü, biçim, yapı, vb. demek. Tümünün altından tek tek ve birlikte kalkılamayacağına göre kesitler alıp sonuç çıkarmayı tıpkı yazar gibi yorum-eleştiri açısından da okura bırakmak en iyisi.

TADIMLIK

I

Saptamalar

Saptama 1. Dil Kılavuzu: Bizim Yunus

Sus Barbatus!3'un giriş alıntısı (**epigraf**) koca Yunus'tan: "Yediği yoksul eti, içtiği kan olısa". Kitapta, yanılmıyorsam dördüncü bölümünde bu söze bir gönderme var. Tüm roman için genellenebilir bir üst (**meta**)-ana izleği de imler. Ezenler ve ezilenler, ezme, ezinç (**zulüm**), direniş ve ezene, varsıla, yoksul eti yiyip şişene kargış (**lanet**)...

Saptama 6. Dizgi Yanlışları

Benim saptayabildiğim dizgi yanlışları, büyük olasılıkla sonraki baskılarda düzeltilir. Mavi boyalı imler eksik, üzeri çizilenler ise fazla:

- Sinirle(n)meye (97),
- annesi kabul eder mi bakalım (203),
- Top(r)ak (205),
- kaşların(ı) (302),
- Açıldığı klığın içinde (340),
- Ya da bu işi birisi onun yerine bu işi görecek. (438),
- boz kayalaylıkların (456),
- bunun yanında (536).

Saptama 7. Başka Kitaplar

Başka kitaplar Faruk Duman'ın olmazsa olmazları. O kitabını başka kitaplarla değişik biçimlerde ilişkilendiriyor. Onlara gönderme yapmakla kalmıyor, onları tartış(tır)ıyor, kendi romanının kurgusuyla eklemiyor (**entegrasyon**). **Sus**

Barbatus!ların bu üçüncü kitabında artık doruktan söz edebiliriz. **Savaş ve Barış**'ın¹⁴ en önemli kişilerinden biri **Sus Barbatus!3**'ün uzamına girer, olay (balo) üzerinden iki roman dünyası birbirinin içine geçer. Hatta iki romanın kişileri sokakta çarpışırlar.

Benim üçüncü ciltte saptayabildiğim gönderme yapılan kitap-film ve yazar-yönetmenleri sırasıyla şöyle:

- **David Copperfield** (Charles Dickens, 1849)
- **Baba Evi** (Orhan Kemal, 1949)
- Yapıt adı yok (Jean-Paul Sartre)
- **Savaş ve Barış** (Lev Nikolayeviç Tolstoy, 1867), s. 264, 329, 416, 419: Toprak Ece'ye sevdalanıp düşlerine kaydığında Nataşa'nın **Savaş ve Barış**'taki baloya gidişi, karlı havada kupa arabası, kendi K. İli yaşamına katıştır, iki romanın güncel yaşamı iç içe geçer, bazen ayrıştırılmaz. Sanki **Savaş ve Barış**'in içinde buluruz kendimizi. Piyer'in gözleri, arkasındaki K. İli istasyonuna, trene, bekleyen yolculara, gençliğe bakar: "Ama gençler öyle değildi. Ah gençlik. Gençlik başkadır. Mon cher. Gençlik gibisi yoktur. Onlara, yani ne giyse yakışır." (264) Üçüncü Bölüm, **Savaş ve Barış** romanına doğrudan göndermeyle açılır. "Savaş ve Barış, kahramanlarının arasında bir ağ örmüş gibidir. Ama bu ağ da günlük yaşamın içinden çıkıp gelmiştir. Piyer'in ya da Nataşa'nın benzerlerinin Rusya'da bugün de -yani romanın yazılmasından bunca yıl sonra- bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Günlük yaşamın böyle bir ölümsüzlüğü vardır. Yenilikler günlük yaşamın olanaklarını belki kolaylaştırır. Ya da zorlaştırır. Ama insanın içindeki ana dolaşımı etkilemez. Bu, yaşamın yazılı olmayan kurallarından gelir." (329) "O geceden sonra bir daha Nataşa'yı (Ece-Zzk) görmemişti Piyer (Toprak-Zzk)." (K45-416) "Biz de burada arkadaşlarla günlerdir Savaş ve Barış'ı tartışıyoruz baba, dedi (Orhan tutukevinde-Zzk). Roman kahramanlarının gerçek insanlar kadar gerçek olduğu konusunda anlaşmış gibiyiz" (419). Tüm gönderiler ve alıntılarının da gösterdiği üzere böylece **Savaş ve Barış**, **Sus Barbatus!**u, roman romanı, uzam-zamandan bağımsız olarak doğrulamış, gerekçelendirmiş olur.
- **Küçücük** (Orhan Kemal, 1960), s. 292, 412: "Bu bir hikâye değil. Bir yaşam." (292; 412));
- **Ölü Canlar** (Nikolay Vasilyeviç Gogol, 1842), s.333
- **Komünist Manifesto** (Karl Marx - Friedrich Engels, 1848), s.386
- **Horla** (Guy de Maupassant, 1887), s.412
- **Duvar** (Yılmaz Güney, 1983), s.477
- **Sefiller** (Victor Hugo, 1862), s. 551, 573: "Ama artık geri alacağız. Onu geri alacağız. Neyse. Sefiller'den öğreniyoruz. Ah ah, büyük Hugo'dan öğreniyoruz. Devrim, insanın kendini aşması demektir." (551)
- **Felsefenin Temel İlkeleri** (George Politzer, 1946), 554: "Böylece Çetin. Çetin. Olup bitenleri birden anlamış gibiydi." (554)
- Yapıt adı yok (Ahmet Muhip Dranas), s.595.

Saptama 8. Yerel Sözcükler

¹⁴ Lev Nikolayeviç Tolstoy, **Savaş ve Barış** (Voina i Mir), 1867.

Saptama 16. Eşsiz Bölümler

Yazınsal doruk niteliğinde eşsiz bölümleri özel okuma önerisi olarak kendimce işlemek isterim:

- **2.65**
- **3.64:** Murat'ın Hasta Halil'i emanet ettiği Hâkim ava çıkar ve sivri kayalıklardan yuvarlanır, beli kopar sanki. Jilet'in ikinci kitaptaki alabalık avını ve yamaçtan yuvarlanışını anımsarız.
- **4.27:** Orman, arılar...
- **4.49:** COCO ve Aynur'un dönüşümü (**metamorfoz**). (588-9) KARAGÖZ ölmemişti ve onları hayvan olduğu için görebiliyordu. *"Başını Aynur'a çevirdi de, onunla konuştu. -Bir an için, dedi, her şeyin bittiğini sandım. -Olur mu, dedi Aynur. Her şey daha yeni başlıyor."* (589)

Saptama 17. Alıntılar

Son olarak birkaç alıntı:

- *"COCO, daha önce size anlattığım. Belki yeterince değerini bilmeyip de kısaca anlattığım sincaplar gibidir. Kış aylarıyla birlikte kendini öldüren."* (9)
- *"Ses durmadan yankı yapar ve oyun oynar da onun için. Önce yamacın üstünde süzülür bu ses. Sonra gökyüzüne doğru tırmanır, biraz akli varsa, o yönde çok yükselmez ama. Gökyüzü her şeyi yutar. Gökyüzü her şeyi yutar. Böylelikle geri döner. Ormana yönelir."* (13)
- *"Allah DAVUT'la Dede Sultan'ı birbirine mecbur etmişti. Evet."* (27)
- *"Birden, bu kadar emek harcamışken nasıl böyle bir şey yapabildiğine şaşı. Umutsuzluk. Umutsuzluk. Umutsuzluk insana her şey yaptırır. Ama dur sen, umut da her şey yaptırır. Değil mi?"* (90)
- *"Yeniden ray hattına doğru yürüdüler, bu sırada istasyonun öbür yanından uzun bir yük katarı geliyordu. Burnundan uzun uzun püskürüyordu katar, o kadar uzun yoldan gelmiş, yoldan öyle bezmişti ki, öfkeye kapılmış gibiydi."* (185)
- *"Bir ara durdu (Mehmet). Çuvalı bırakıp bir sigara yaktı. Dönüp istasyona doğru kaşlarını çatarak baktı. Sanırsın bir şey gelmiş aklına. Ama gelmedi. Sigarayı dudaklarının arasına koyunca eğilip çuvalı yeniden aldı. Şapkası eğilir gibi oldu, düzeltti onu.."* (187)
- *"Ormanın içinde, onları gözleyen bir şey vardı sanki. Biri yaprakların arasında durmuş onları izliyordu. İri yaprakların arasına. Humuslu toprağa gömülmemeye çalışarak. Oraya sinmiş onlara bakıyor. Arada bir titrediği zaman iç geçirmekle. Gözünden akan yaş ses çıkarmasın diye dua ediyordu."* (311)

- “Çünkü göz katıdır. Göz görür ama geçirmez. Ağız gibi değil. İşte bizim büyük yanlışlarımızdan biri de budur. Gözümüz ışıklı bir şey olduğu için, onun geçişli bir şey, bir kapı, bir mağara ağzı olduğunu düşünürüz ama bu olanaklı değildir.” (368)

TADIMLIK

II

Kesişimler ya da Kesitler

Sus Barbatus! romanı ana ve alt katmanlarıyla karmaşayı büyütür, oylumu genişleterek, genişleyen bir evren gibi çoğalır, katlanır. Yerbiliminde kıtaların binişme, dalma-batma kuşaklarına benzer biçimde yüzey içe döner, batarken yine yer kabuğunun yırtılan ya da incelen bölgelerinde sıvı yer kabuğu altı magmanın yüzeye çıkması gibi içteki yüzeye çıkar, yüzeylenir.

Aşağıda gösterilen kesişim biçimleri ve kesitler çoğaltılabilir. Burada kendimce öne çıkan birkaç örnekle yetinecek, kullandığım yöntemi imlemiş olacağım. Buncası da yetecek bana.

Kesişim 1. Biçim Katmanları

Biçim katmanlarının dikey ve yatay uzanımları, ilişkilerini belirlemek için alacağımız dikey kesitte romanın yukarıdan aşağıya göksel, yersel ve yeraltı katmanını keseriz. Bu katmanlar birbirleriyle ilişkilidir ama sanki ayrı koşutlu evrenler gibi kendilerine özgü yasaları bağımsız işler. Üç katman da üç kitap boyunca olayların akışını kuşatarak, çoğu kez yönlendirerek sürüp gider. Ama yeğinlikleri üç kitap boyunca değiştiği gibi yeraltı katmanı dönüşür, başkalaşır. Birinci ve ikinci kitapta toplumsal yasanın uzanmadığı karanlık uzam ve ilişkiler (ormanın içi, mağara, silahlı çatışmalar, ormanda işkence, vb.) üçüncü kitapta yerini tutukevi (içeriden tanık olmayız), eskil gömüt (**antik mezar**), düşler ve büyülere bırakır. Göksel katman ölmüş varlıkların, erişim engelinden kurtulmuş, gökyüzünde süzülen ve yaşananlara katılan SUS BARBATUS, Faruk, Aysel, Aynur, COCO vb. hayalet-tinlerinden oluşan katmandır. Bu katmanı karşılayan anlatının görüngesi derin (**perspektif**), çevreni (**ufuk**) geniş açılıdır. Karşılayan anlatının algı alanı, derinliği de yüksek ve keskindir. İkinci katman olan yersel katmanda doğanın yeryüzünde beliren tüm varlıkları, canlı-cansız, bitki-hayvan-insan, eyleyişleri (düşsel-gerçek), etkileşimleri çok yönlü ve yakın bakışta (**plan**) karmaşık (**kaotik**) ama başka başka çevrenler içinde, yani genel açıda yönlü, amaçlı oluntular içre belirir, devinirler. Çoğu kez kesişir, kesişmedikleri de olur. Dikey kesitimizde ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri üç katmanı birbirine bağlayan geçi(t/ş)lerin varlığı, romanın katman içi usunun katmanlararası usla doğrulanıp yanlışlanması, okurun değişik gerçeklik düzeylerini içselleştirip benimseyerek gerçekliğin içindeki düşü, düşselliğin içindeki gerçekliği yadırgasız eklemlenmesini sağlaması, tüm yapıt genelinde uyumlanan (**harmonizasyon**) tikel kakışım, çelişme, gerilimleri aşmayı olanaklı kılması. Katmanları bütüne bağlayan bilinç, görünür çelişkinin katmanlarüstü bağlamda (ki bu da gerçekte bir katmandır) bir anlama yekindiği, ilişkinin anlamı tümlenme eğilimini ayırmsayarak, kendini daha da bilinç kılar (dönüşümsellik).

Rastgele bir örnekle somutlayıp geçelim. Geleneksel adlandırmayı ('rivayet') geçici olarak kullanırsak, romanın rivayetlerinden biri olan, ilk kitapta öldürülmüş SUS BARBATUS ve onun görünmez hayalet-tinine eşlik eden insan-sevdalılar; yani devrimci Faruk ile köy karakolundaki yüzbaşının bardan kurtarıp kapatması yaptığı, sonra yaralı Faruk'la tanışıp ona yardım eden, sonra donmuş gölde Faruk'la birlikte ölen Aysel'in hayalet-tinlerinden, yani romanın önemli eksenlerinden (omurga) birini

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TADİMLİK

Sonuç

Ne yazık ki bu çalışmanın ikinci **Sonuç**'u da geçici, zamanla sınırlı bir sonuç olarak kalacak¹⁵, yazarımızın bundan sonraki verimleriyle canlı, etkileşimli çalışmamız gücümüz oranında sürecektir. Ama sürmesi de gerekmez, çünkü bir yapıt yalnızca geçmişini değil geleceği de aydınlatır, açıklar.

Bu çalışmamız da yapıtı çözümlemenin ötesinde önemli bir yazınsal-güncel duruşu açığa çıkarmak, görünür kılmak, olanca gizilgücünü, yeni ve devrimci yanını yoklamaktı ve yaşam her şeyi içine alan boyutuyla sürüyor.

Duman'ın üçlemesi ulusal yazınımız için önemli bir duyarlık eşiğini, sıçrama noktasını imlemektedir. Üstelik önyargısız yorum ve değerlendirmelere bakılacak olursa genel kanıdır bu.

Özlediğimiz şey, yazınımızda, roman türünde artık önümüzdedir. Daha azı, gerisi artık olmayacak, olamaz. Görmezden gelinemeyecek bir doruk olarak **Sus Barbatus!** aşılmayı beklemektedir hem kendi yazarınca hem romana yönelmiş diğer yazarlarımızca.

Şunu görmüş olduk. Sorun yalnız içerikler ve bunların ilişkilendirilmesi değildi, o güne değin gerçekleştirilmiş yazınsal tüm deneyimleri sırtlayarak ötesine, yeni bir roman kavrayışına cesaretle dikmekti gözü. Dünya yine aynı dünya, roman yine aynı romandır ama artık dünya da roman da başkadır.

Bundan sonra ne yazacağı bellidir yazarımızın. Ülkeyi ensesinden yakalamış, SUS BARBATUS'un tinsel gücüyle havalandırmıştır bir kez. Belki başka coğrafyalar, kentler, insanlar ve onların başka başka dilleri, anlatıları, uzam-zamanları bize bildik olduğunca yepyeni başka 'Hikâye'lerle sökün edecek. Geçikmeyecek. O ne yazacağını şimdiden biliyor, usundan, imgeleminden geçiriyor ve biz daha şimdiden yazacaklarını okuyoruz.

Bu olumsuzluğu, yaratıcı ivmeyi açığa çıkarmak için çözümlememiz boyunca ne tür tezler ürettiğimizi, geçici yargılara vardığımızı burada yinelemeye gerek yok. Yalnızca şunu anlamış olduk. Konu kuramsal (**teorik**) bir çerçevede ele geçirilemez. Eleştiri, yorum, yapıtı bilmekle (**epistem**) sınırlamaz kendisini, ötelemek, yeniden üretmekle doğrudan ilgilidir ve bu araştırması onu yazarın dünya karşısında duruşuna taşır eninde sonunda. Okur (eleştiri) kendi duruşuyla yazar duruşunu, aradaki birçok duruşu da gözeterek karşılaştırır, başka duruşlarla ilişkilendirir, çoğaltır. Bir noktadan sonra kimin kimi tetiklediği, kimin kimden el aldığı ikincilleşir. Ama buradan ne yazara, tüm ötekilere dönük bir kılavuzluk görevi çıkar ne de ötekilerden yazara doğrudan ya da dolaylı bir yönlendirme görevi. İki yakınsar duruş aynı zamanda eşitleyici, özgürleştirici olmadıkça tartışma, eleştiri-özeleştiri yeniden ve yeniden başlatılmalıdır. Ama nereye dek?

Saltık bilgi yoktur. Ne yazarın ne eleştirinin (yorum) bilgisi kusursuzdur ve zaten eksiksiz bilgidен söz edilebilse bile oradan hangi yanda olursak olalım hepimizi buluşturan ortak payda, sanat uygulayımı (**pratik**) doğmaz. Kusursuz bilgidен hiçbir şey doğmaz. Bu, kusurla içten pazarlıklı ve ilkesizce (**oportünizm**) övünmeyi ayrıca gerektirmez ama sürekli öğrencilik konumundan bir kişilik (**karakter**) yaratabilir. Yazar da okur da (yorum da) dünyanın öğrencisi kalır, üstelik hevesli öğrencisi... Öyleyse bir öğrenci, yani öğrenenler dayanışmasıyla, bu kavrayışla yetinmeli, övgümüzü de yergimizi de öğretmensiz, yani öğrenenin aynı zamanda öğretici olduğu bir dünyanın eşitlikçi düzleminden gerçekleştirmeliyiz. **Övgü**, **yerghi** sözcükleri belki yersiz, sığ kaldı. Gerçekten, yazma da okuma da övgünün, yerginin ötesinde buluşmalar,

¹⁵ Bu satırların yazıldığı tarih 12 Mart 2022'dir.

paylaşmalardır. Yaşamlararası geçişkenlik deneyimleri dense yeridir söz konusu aktarımlar için.

Faruk Duman'da çoğulculuk dağınıklık değil.

Varlık ve oluş insan odaklı (*antropomorfik*) tanımlanmaz.

İstem (*irade*) ve zorunluluk (yazgı) çelişik birlik olarak yaşamlarımızı yankılar.

Doğa orada, dışarıda tasarılanmaz. İnsandan bağımsız vardır ama insan algısı üzerinden değer yüklenir ve alttan alta kendi bağımsız değer yükünü yine kayıtsızca taşır. Doğa insana göre ya da insan için değildir. İnsan siyaseti doğayı ikiler (böler) ve tartar. Ama insan kendini de sürekli tartar ve siyasal hayvandır. Sürekli değer yüklenir (*iyonize*), tarihlenir.

Duman tüm yazının üstlenicisi, öğrencisi gibi görür kendini. Yazısı öteki tüm yazılardan (ötürü) yazıdır. Dokunmadığı yazı, yapıt kalsın istemez. Yapıtında Dünya ve Türk yazını dolaylıdır. Yetinmez, ayrıca bunu gösterir. Ne yaptığının tam bilinci ve sorumluluğunu taşımaktadır. Yalnızca yazın değil, sözlü yazılı tüm anlatılar içinden akan bir ulu deredir. DNA'sında yankılanır.

Yapıtı insanın önüne (Sfenks benzeri) sayısız sorgulamalarla gelir. Bulmacalar, oyunlar, kuşkular, boşa düşen eylemler, vb. Tümü giderildiğinde, bittiğinde geriye kalan olumlu bir kalandır, güvendir, güvenin önermeye dönüşmüş siyasetidir, iyi-doğru-güzel olma tutkusunun fener ışığıdır. Okurun kuşkuları, karanlık niyetleri beslenir gibi görünse de okur yine boşa düşürülür. Olumsuzluk, kötülük, eşitsizlik kazanamaz, kazanamayacaktır. Neden mi? Çünkü daha iyi bir dünya isteyenler ve dünyayı kötüleştirme gücü ve niyeti olmayan tüm öteki canlılar asla ölmeyecekler, ölmezler... Birileri öldürdüklerini sanıyor olsalar da canlanır, dirilirler. Büyük şenliğe katılır, imge şenliğinde hora teper ölüsü dirisiyle tüm varlıklar: can kardeşler, kadınlar, gençler, çocuklar ve tüm ötekiler, onlar...

"Onlar ki..."¹⁶

¹⁶ Nazım Hikmet Ran.

KAYNAKLAR

- Duman, Faruk; **Kırk** (2008, Roman), Can Yayınları, Birinci Basım, Mayıs 2006, İstanbul, 111 s.
- Duman, Faruk; **Sencer ile Yusufçuk** (2009, Öykü), Can Yayınları, Birinci Basım, Mart 2009, İstanbul, 90 s.
- Duman, Faruk; **Baykuş Virane Sever** (2013, Öykü), Can Yayınları, Birinci basım, Şubat 2013, İstanbul, 108 s.
- Duman, Faruk; **Sus Barbatus!** (2018, Roman) Hep Kitap Yayınları, Birinci Basım, Kasım 2018, İstanbul, 563 s.
- Duman, Faruk; **Kaptan Kanca'nın Bir Macerası ve Öbür Yeni Öyküler** (2019, Öykü), Yapı Kredi Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2019, İstanbul, 158 s.
- Duman, Faruk; **Sus Barbatus! 2** (2020, Roman), Yapı Kredi Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2020, İstanbul, 586 s.
- Duman, Faruk; **Sus Barbatus! 3** (2021, Roman), Yapı Kredi Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2021, İstanbul, 596 s.